

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Pedagogická fakulta
katedra primární pedagogiky

KLIMA VE ŠKOLNÍ TŘÍDĚ

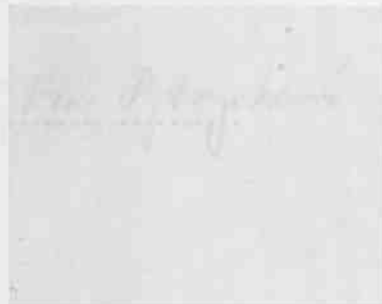

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Marie Linková, Ph.D.
Autor diplomové práce: Eva Dytrychová
Studijní obor: učitelství pro 1. stupeň ZŠ
Forma studia: prezenční – kombinovaná
Diplomová práce dokončena: říjen, 2005

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury.

V Římovicích dne 20.10.2005

Podpis:

A rectangular box containing a handwritten signature in cursive script, which appears to be "Eva P. ...".

Ing. Eva J. Šimová, Katedra českého jazyka, Pedagogická fakulta Univerzity
Karlovy v Praze, 12125, 100a, Kopeckého příkopu.

Ve 20. století se začal objevovat zájem o dějiny neuvedené sociální bytosti
či spíše o dějiny školy v Habrovi. Dějiny naší země jsou a vždy
byly, zejména

Ve většině škol je vyučována v rámci českého jazyka a literatury
předmět Dějiny školy a vlivy zeměpisných a vědních rodů y/ta
dějiny školy

Česká škola 20. století je navazující pokračování výzkumu dějiny škol a
dějiny školy. Dějiny naší země jsou a vždy byly, zejména

**Děkuji PhDr. Marii Linkové, Ph.D. za podnětné připomínky,
Trpělivost a toleranci s níž vedla a usměrňovala moji práci.**

ANOTACE

Dytrychová, Eva. Klima ve školní třídě. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2005. 100s. Diplomová práce.

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na utváření sociálního klimatu ve druhé třídě Základní školy v Habrech. Těžištěm mé práce jsou sociální vztahy ve třídě.

Teoretická část je orientována na stručnou charakteristiku žáka mladšího školního věku, na vznik a vývoj sociálních rolí žáků a vztah rodiny ke klimatu třídy.

V praktické části jsem navrhla postup k vytváření pozitivních vztahů ve druhé třídě ZŠ. Zachytila jsem vznik rolí a rodinný vliv na klima ve třídě.

Klíčová slova: Sociální klima třídy, školní třída, mladší školní věk, sociální role, rodina.

ANNOTATION

Dytrychová, Eva. Climate in school class. The Faculty of Education, Charles University in Prague, 2005. 100p. Dissertation work.

This dissertation is focused on a formation of the social climate in the second grade of the elementary school in Habry. Especially, I paid attention to the social interactions in the class.

The theoretic part covers with a brief description of schoolchildren in the age from seven to nine, a formation and a development of pupils' roles in the class and an influence of families on the class climate.

The practical part includes the proposal how to improve the social relationships in the second grade of the elementary school. In particular, I concentrated on the formation of the social roles and the relation between family and the climate in the class.

Keywords: social climate in a class, classroom, pupil between seven and nine years old, social role, family.

OBSAH

Úvod

Teoretická část

1	Charakteristika žáka mladšího školního věku ...	11
1.1	Školní zralost	11
1.2	Rozvoj poznávacích procesů	12
1.3	Emoce a jejich vliv	15
1.4	Tělesný růst	16
1.5	Sociálně psychologická interakce žáka	16
2	Klima třídy	18
2.1	Charakteristika klimatu třídy	18
2.2	Prostředí, klima, atmosféra	18
2.3	Druhy třídního klimatu	20
2.4	Determinanty a prvky třídního klimatu	21
2.5	Komunikační klima	22
2.6	Tvůrci klimatu	23
2.7	Metody zkoumání klimatu	23
2.8	Edukační prostředí	26
2.9	Typologie edukačního prostředí	26
2.10	Školní třída	28
2.10.1	Nezávislé činitele ovlivňující stav a vývoj školní třídy	29
2.10.2	Činitele působící po vzniku třídy	30
3	Role v mladším školním věku	31
3.1	Role školáka	31
3.2	Role spolužáka	32
3.3	Role žáka	32
3.4	Druhy žákovských pozic z hlediska vzájemných vztahů	35
3.4.1	Žák ve vůdčím postavení	35
3.4.2	Žák neoblíbený	35
3.4.3	Žák izolovaný	36
3.5	Role žáka ve vyučování	36
4	Rodina	38
4.1	Typologie rodin	38
4.2	Rodina se školákem	41
4.2.1	Rodinné potřeby školáka	42
4.2.2	Standardy rodinné výchovy školáka	43

4.3	Rodina a etnická příslušnost	44
4.4	Matka	45
4.5	Otec	45
4.6	Sourozenci	46
4.6.1	Dítě bez sourozenců	46

Praktická část

5	Cíle	48
6	Návrh práce pro výuku ve druhé třídě s cílem pokračovat ve vytváření příznivého klimatu	49
6.1	Pět dní před začátkem školního roku	50
6.1.1	Popis výzkumného vzorku	50
6.2	Září – první měsíc	51
6.2.1	První školní den	51
6.2.2	Ranní kruh	52
6.2.3	Oslovení spolužáka	52
6.3	Říjen – druhý měsíc	54
6.3.1	Pozorování spolužáků – realizace č.1	55
	realizace č.2.....	56
6.3.2	Růst a stát se něčím jiným	56
6.4	Listopad – třetí měsíc	57
6.4.1	Divadelní představení	58
6.5	Prosinec – čtvrtý měsíc	59
6.5.1	Hra se slovy	59
6.5.2	Dramatizace koledy	60
6.5.3	Vánoční atmosféra	61
6.6	Leden – pátý měsíc	62
6.6.1	Slušné chování	62
6.6.2	Edukace mimo školu	63
6.7	Únor – šestý měsíc	64
6.7.1	Hra na zvířátka	64
6.7.2	Hra se zlodějem	65
6.8	Březen – sedmý měsíc	66
6.8.1	Umíme si hrát i odpočívat	66
6.8.2	Tělovýchovná chvilka	66
6.9	Duben – osmý měsíc	67
6.9.1	Velikonoce	67
6.10	Květen – devátý měsíc	69
6.10.1	Pobyt v přírodě	69
6.10.2	Seznámení s novým prostředím	70
6.10.3	Edukace v přírodě	71

6.10.4	Cesta na hrad	73
6.11	Červen – desátý měsíc	74
6.11.1	Letnice – spojení člověka s přírodou.....	74
6.11.2	Chráníme sebe i své kamarády	75
7	Rodiny a jejich vliv na klima druhé třídy	76
7.1	Úvodní slovo	76
7.2	Charakteristika rodiny - osnova	77
7.3	Přehled jednotlivých vybraných rodin	77
7.3.1	Ukrajinská rodina	78
7.3.2	Etnicky smíšená rodina	79
7.3.3	Rodina s adoptovanými dětmi romského původu ...	80
7.3.4	Neúplná rodina	81
7.3.5	Rodina, kde trvale chybí otec	82
7.3.6	Rodina s tělesně handicapovanými rodiči	83
7.3.7	Rodina nábožensky založená	84
7.3.8	Početná rodina	85
7.3.9	Úplná rodina	86
7.3.10	Rodina s mentálně handicapovaným sourozencem ...	87
8	Role žáka	88
8.1	Role žáka a její spojitost s přezdívkou	88
8.1.1	Liduška – LIDL	89
8.1.2	Aleš – ALÍK	89
8.1.3	Lukáš – TUKAN	90
8.1.4	Michal – MÍŠAN	90
8.1.5	Renatka – BENATKA	91
8.1.6	Abdel – ARAB	91
8.1.7	Lykeš – MIKEŠ	92
8.1.8	Koudelová – KOUDELA, Andrea – ÁJA	93
8.1.9	Horáková – HORALKA – FIDELKA	93
8.1.10	Učitelka – KYTI MITI KVĚTINKA	94
8.2	Závěr	94
Závěr	96	
Použitá literatura	97	
Seznam příloh	100	

ÚVOD

Mladší školní věk je považován za důležitou vývojovou etapu v životě každého jedince. Začátek školní edukace ovlivňuje celou osobnost dítěte, poskytuje základy pro zdravé sebevědomí a sebejistotu, učí dítě být sebou samým a zároveň se umět přizpůsobovat životu ve společnosti. Utváří základy pro celoživotní učení a předkládá vzorce chování v duchu lidských a etických hodnot.

Vstup do školy je důležitým mezníkem v životě dítěte. Znamená to přizpůsobit se požadavkům učitele, spolužáků a celého sociálního prostředí během vyučování, při hrách a různých činnostech ve škole i mimo školu. Aby pobyt ve školním prostředí byl co nejpříjemnější, musí se na jeho tvorbě aktivně podílet všichni jeho účastníci. Jsem přesvědčená, že učitelé dokáží svým pozitivním přístupem měnit uvažování žáků. Musí mít však děti rádi a musí se umět vcítit do pocitů a prožitků svých svěřenců.

V pedagogické činnosti je sociální klima školní třídy velmi důležité. Klima každé třídy je intenzivně vnímáno všemi jeho účastníky a je jedním z důležitých aspektů školní úspěšnosti žáků.

Předpokládám, že teoretické postřehy a praktické informace, které jsem ve své diplomové práci uvedla, pomohou vnímavému učiteli v jeho školní praxi.

Hlavním cílem teoretické části bude hlubší proniknutí do období mladšího školního věku a probádání sociálního klimatu třídy. Neméně důležitým cílem bude pochopení vzniku rolí ve školním prostředí a rodinných vztahů.

V praktické části se mé cíle zaměří především na vytvoření příjemného a inspirujícího klimatu ve druhé třídě základní školy. Budu se zaměřovat na vznik přátelských vztahů mezi žáky a podporovat je ve spolupráci a komunikaci.

1. CHARAKTERISTIKA ŽÁNRA VE ŠKOLNÍM ŠKOLNÍM VĚKU

- 1. Účel: ...
- 2. ...
- 3. ...

TEORETICKÁ ČÁST

- 1. ...
- 2. ...

... Vamp ...

... a ...

... Pro ...

1.1. Školní učebnice

... (2007) ...

- 1. ...
- 2. ...

1 CHARAKTERISTIKA ŽÁKA MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Období mladšího školního věku zahrnuje prvních pět ročníků základní školy. Toto období lze rozdělit na dvě dílčí fáze:

1. **Raný školní věk** trvá od nástupu do školy, tj. přibližně od 6-7 do 8 až 9 let.
2. **Střední školní věk** trvá od 8-9 let do 11-12 let, tj. do doby, kdy dítě přechází na 2. stupeň základní školy a začíná dospívat.

„Vstup dítěte do školy je důležitý životní mezník. Nastává pronikavá změna ve způsobu života dětí. Jako dospělí odcházejí z rodiny pravidelně za prací, odchází nyní dítě do školy.“ (Čáp, 1993, s.106)

Herní činnost ustupuje do pozadí, hlavní činností se stává učení. Žák se musí podřizovat požadavkům školního života. Současně dítěti přibývá více práv, mění se jeho postavení v rodině, respektuje se jeho role žáka. V mladším školním věku je proces oddělování od rodičů již na takovém stupni, že dítě unese školní nároky.

„Pro mnoho dětí nyní nastává spíše klidný čas, mají za sebou bouřlivé období vzdoru i „malé puberty“. Vědí, že svět nekončí za domovními dveřmi, a méně se bojí nových zkušeností.“ (Kaufmannová-Huberová, 1998, s.41)

1.1 Školní zralost

Kuric (2001) uvádí čtyři základní stránky školní zralosti:

1. **Tělesná stránka školní zralosti**

Pozornost se zaměřuje na celkový zdravotní stav a stupeň vývoje dětského organismu. Sledují se základní kritéria výšky a hmotnosti a stupeň tzv. první strukturální přeměny dítěte, což zahrnuje ztrátu dosavadního vzhledu a tělesná stavba dítěte se více podobá dospělému. Výrazně pokračuje osifikace, sílí svalstvo, zlepšuje se motorika dítěte a jeho tělesná výkonnost. Dalším ukazatelem biologického zrání je také výměna tzv. mléčného chrupu za chrup trvalý.

2. Intelektuální stránka školní zralosti

Od dítěte se očekává určitý stupeň intelektuálního vývoje. Má být způsobilé pro získávání nových poznatků, soustředit se a být aktivní ve vyučovacím procesu. Dále se přihlíží k ovládnutí přiměřeného počtu slov a správné výslovnosti. Důležitá je také dovednost proniknout do základních číselných a časových kategorií.

3. Sociální a morální stránka školní zralosti

Jde o vyzrálou citovou a sociální, o pochopení role žáka, přijetí a plnění této role v procesu školního vyučování. Požaduje se od dítěte určitý stupeň sociálního cítění a mravního vědomí.

4. Pracovně – motivační stránka školní zralosti

Dítě musí převzít pracovní úkoly a umět u nich určitou dobu setrvat, musí pochopit smysl učebních činností.

Zralost dítěte pro školu se musí zjišťovat komplexně. Tělesné předpoklady posuzuje dětský lékař a duševní předpoklady psycholog.

1.2 Rozvoj poznávacích procesů

V období raného školního věku začínají děti uvažovat jiným způsobem než dřív.

„Děti získávají uspořádanou a soudržnou symbolickou soustavu myšlení, jež jim umožňuje anticipovat události a ovládat své okolí. Tato soustava se však liší od soustavy užívané většinou dospělých tím, že je vázána na konkrétní zkušenosti.“ (Fontana, 1997, s. 69)

J. Piaget (1966) nazval tento způsob myšlení fází konkrétních logických operací.

„Protože se dítě pohybuje na úrovni konkrétního myšlení, je i jeho orientace ke světu spíše praktická než teoretická.“ (Bláha, Šebek, 1988,s.40)

Vnímání

„ Vnímání je psychický proces, kterým zobrazujeme jevy působící v daném okamžiku na naše smyslové orgány. Vnímání je základem všeho poznávání, ostatní poznávací procesy zpracovávají údaje získané vnímáním.“ (Čáp, 1993, s. 28)

Vývoj vnímání se opírá o zdokonalující se a zpřesňující se činnost všech analyzátorů a stále rostoucí součinnost druhé signální soustavy s první. Vnímání je základem pro školní vyučování.

„ Vlivem zadávaných školních úloh přestává být vnímání žáků nahodilé a mění se na organizovaný, řízený proces. Při vnímání se začíná víc uplatňovat analýza.“(Kuric, 2001, s. 75)

Představy

Představy lze rozdělit na fantazijní a představy paměti. V prvním případě jde o obrazy relativně nové. V druhém případě jde o obrazy, které reprodukují něco, co je nám známo. Představy u dítěte jsou spojeny s jeho bezprostředními zážitky.

Představy tvoří základ pro vytváření pojmů, pro myšlení, city, volní jednání a tím i školní úspěšnost dítěte.

„ Představy žáka jsou svým charakterem velmi názorné , podobají se vjemům a jsou silně citově zbarvené.“ (Kuric,2001, s.76)

Pozornost

„ Zpracování informací, jejich zapamatování a opětovné využití ovlivňuje aktuální koncentrace pozornosti. Poruchy pozornosti mohou ve ve značné míře narušit využití schopností žáka a zhoršovat jeho školní prospěch i pozici ve třídě.“(Vágnerová, 2001,s.92)

Kvalita pozornosti je vývojově podmíněna. Délka soustředění pozornosti se zlepšuje o jednu minutu za každý rok věku dítěte. Pozornost je jednou z podmínek úspěšné školní práce. Ve vyučovacím procesu se střídá pasivní pozornost s aktivní. Pozornost dítěte se vyvíjí co do intenzity, šířky a vytrvalosti. Důležitý je vývoj poměru mezi bezděčnou a záměrnou pozorností.

Paměť

„Je zřejmé, že učení a paměť na sobě vzájemně závisejí. V praktickém ohledu někteří psychologové uznávají funkční existenci dvou druhů paměti, krátkodobé a dlouhodobé.“ (Fontana, 2001, s.156)

U žáka se paměť mění z nezáměrné na záměrnou a vlivem školního vyučování se rychle zkvalitňuje. Jde o zvětšování rozsahu kvality paměti i rychlosti zapamatování zvláště zásluhou činnosti druhé signální soustavy. Vedle mechanické paměti, která u žáků převládá, se začíná uplatňovat paměť logická (kolem 8. roku života). Abstraktní myšlení se začíná rozvíjet během 12. roku života.

Fantazie

„Fantazie je psychický proces, v kterém vytváříme relativně nové představy, základem je vždy naše zkušenost, vjemy a jejich reprodukce.“ (Čáp, 1993, s. 32)

Fantazie se u žáka vyvíjí specificky a dost rychle v těsném sejetí s ostatními psychickými procesy. Vyznačuje se velkou živostí. V mnoha činnostech dětí se prolíná činnost reproduktivní a tvořivé fantazie. Žákova fantazie příznivě působí na úspěšné osvojování učiva, na rozvoj řeči a na budoucí tvořivost.

Myšlení

Vágnerová (2001) uvádí dvojí způsob myšlení využívaný ve školní praxi:

- a) Konvergentní myšlení, které hledá jednu správnou odpověď na daný problém.
- b) Divergentní myšlení lze použít v případě problému, který má více, resp. neomezený počet, možných řešení.

Podle J. Piageta školní věk zahrnuje dvě období vývoje rozumových funkcí. První je období názorného myšlení, které začíná v předškolním věku, pokračuje po vstupu do školy a končí v 7.-8. roce. Od 7. nebo 8. do 11. až 12. roku dítěte přechází do období konkrétních operací.

První dva roky školní docházky převládá konkrétně – pojmové myšlení.

Škola má velký význam při zprostředkování informací a poznatků rozvíjejících myšlení.

Řeč

„Řečí a myšlením se uskutečňuje hlubší, zobecněné a abstraktní poznání. Řeč slouží ke komunikaci, k dorozumění i sdělování a k předávání zkušeností.“ (Čáp, 1993,s.33)

Řeč je nezbytnou podmínkou pro vývoj abstraktního myšlení a pro zdokonalování pojmů. Myšlení nemůže existovat bez řeči.

„Řeč se řídí zákonitostmi psychologickými a gramatickými, myšlení zákonitostmi psychologickými a logickými.“ (Kuric,2001, s. 80)

„ V mladším školním věku se v podstatě rozvíjejí základy řeči dosažené v ranějších obdobích. Děti školního věku se na rozvíjení svých řečových dovedností aktivně podílejí.“ (Fontana, 1997,s.88)

V druhém dětství se struktura řeči nemění, ale řeč se zdokonaluje, obohacuje se slovní zásoba a zlepšuje se artikulace.

„Úspěšnost ve škole závisí také na jazykových kompetencích. Řeč je hlavním prostředkem výuky.“ (Vágnerová, 2001, s. 107)

1.3 Emoce a jejich vliv

„ Citové prožitky ovlivňují výkony žáků i jejich postoj ke škole. Emoční regulace je zejména u mladších školáků natolik důležitá, že se může stát i příčinou neúspěchu.“ (Vágnerová, 2001, s. 192)

V celé psychické struktuře mladšího žáka , zvláště v jeho chování v kolektivu, se projevuje jeho obohacení citů o nové mravní a sociální city, jakož i o city intelektuální a estetické.

City žáka postupně ztrácejí afektivní charakter a dostávají se pod vědomou kontrolu. Typickými projevy citů, které v tomto období přetrvávají , jsou strach, hněv a žárlivost. City strachu se zaměřují na reálné situace. Agresivní reakce žáka při hněvu se též zmírňují.

„ V chování žáka se postupně začínají více uplatňovat city etické, intelektuální, estetické, morálně politické apod.“(Kuric, 2001, s. 83)

1.4 Tělesný růst

„Na tělesném růstu je závislý vývoj pohybových i ostatních schopností. Je během mladšího školního období rovnoměrně plynulý. Výrazně a souvisle se během celého období zlepšuje hrubá i jemná motorika.“
(Langmeier, 1983, s. 107)

Toto období patří mezi jedno z nejzdravějších životních etap. Kostra, svalstvo i ostatní orgány sílí a stávají se výkonnějšími. Je nutné respektovat určitou vývojovou nezralost a nepřetěžovat dětský organizmus, který se brzy unaví, protože není ukončená diferenciace korových buněk.

S růstem a osifikací kostí, ale i s výkonností svalového aparátu a funkcí nervové soustavy je podmíněn vývoj motoriky. Pohybové činnosti se zdokonalují lepší souhrou pohybů jednotlivých částí těla a lepší souhrou pohybů se smyslovými podněty.

Zdravý vývoj dítěte souvisí s výchovou ke zdraví, která se stala součástí osnov běžných škol. Žáci se mají naučit odpovědnosti za vlastní zdraví.

1.5 Sociálně psychologické interakce žáka

V školním dětství se sociální chování dítěte rozvíjí mnoha směry a je ovlivňováno různými sociálními skupinami, k nimž náleží. Působení každé z nich je něčím specifické a zde získaná zkušenost přispívá k rozvoji odlišných kompetencí. Nadále fungují kladné vztahy v rodině i když se dítě postupně odpoutává z těchto vazeb a orientuje se na kolektiv třídy.

Vyvíjejí se nové vztahy mezi učitelem a žáky a vztahy mezi žáky navzájem. Na počátku školní docházky je žák schopen přenést identifikaci z rodičů na učitele, který má pro dítě větší subjektivní význam než kdykoli později.

„Malý školák nemůže přijmout učitele zcela neutrálně, jeho vztah musí mít i citovou dimenzi. Vazba na učitele posiluje pocit jistoty a bezpečí.“
(Vágnerová, 2000, s. 164)

„Dětská skupina je na začátku školního věku ještě uvnitř málo diferencovaná. Vztahy dítěte ke spolužákům jsou v té době hodně nahodilé – závisí na tom, s kým dítě sedí v lavici, vedle koho v sousedství bydlí, s kým si hraje apod.“ (Langmeier, 1983, s. 126)

S postupem věku se u jednotlivých žáků rozšiřuje postřeh týkající se práce a vlastností učitele. Žáci mohou mít k učiteli výhrady, ale mohou jej i pozitivně hodnotit.

„Velká část vyučování a učení se děje prostřednictvím sociální interakce, kdy učitel interaguje s jednotlivými žáky, s jejich skupinami a děti interagují také mezi sebou. (Fontana, 2001, s. 275)

Učitel a třída spolu tvoří zvláštní společenskou jednotku.

Sociální chování mezi vrstevníky má také své zvláštnosti. Žák má sociální vztahy nejen ve školním prostředí, ale i mimo školu.

V mladším školním věku pocítují děti příslušnost k různým skupinám a účast v nich se promítá do sebepojetí, ale i sebeúcty. Skupina vrstevníků má pro dítě nenahraditelný význam.

2 Klima třídy

Při interakci v kterékoliv lidské skupině existuje cosi „nehmatatelného“, ale silně jednotlivci pociťovaného, co bývá označováno jako nálada, ovzduší, klima.

Také při vyučování jakožto specifickém druhu interakce odehrávající se v poměrně velké skupině lidí (20 – 30 subjektů) existuje psychosociální klima.

„Klima třídy představuje trvalejší sociální a emocionální naladění žáků ve školní třídě, které tvoří a prožívají učitelé a žáci v interakci.“ (Lašek, 2001, s.40)

Zajímavá je také charakteristika, že klima ve třídě je soubor generalizovaných postojů, afektivních odpovědí a vnímání ve vztahu k procesům ve třídě mezi žáky.

„Sociálně psychologické klima školní třídy můžeme vymezit jako poměrně stabilní a převážně emocionální naladění třídy. Podle své povahy může kladně či záporně ovlivňovat život třídy, jejich vztah k práci i k učení, širěji orientované postoje a hodnotové orientace, mezilidské vztahy ve třídě.“ (Mareš, Křivohlavý, 1990, s.143)

2.1 Charakteristika klimatu třídy

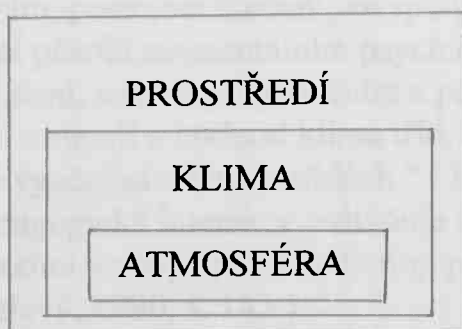
Důležitým nástrojem při měření klimatu ve třídě je dotazník tvořený z pěti charakteristik:

1. Spokojenost ve třídě : zjišťuje se vztah žáků k vlastní třídě, míra spokojenosti a pohody.
2. Tření ve třídě : zjišťuje se míra napětí a sporů mezi žáky.
3. Obtížnost učení : zjišťuje se, jak žáci prožívají namáhavost učebních nároků na ně kladených.
4. Soudržnost třídy : zjišťuje se míra pospolitosti a přátelství ve třídě.
5. Soutěživost ve třídě: zjišťují se konkurenční vztahy mezi žáky, míra snah pro vyniknutí.

2.2 Prostředí, klima, atmosféra

S pojmem klima třídy souvisí také pojmy prostředí a atmosféra. Což naznačuje graf, který vytvořil Lašek (2001).

Obrázek č. 1 : Vazba psychosociálních jevů

Prostředí se netýká jen lidí, ale jsou zde „ekologické faktory“, které vstupují do hry.

„Pojem prostředí je nejširší a zahrnuje jak prostředí školy z hlediska jejího umístění v regionu (venkov, sídliště, město), tak architektonického (řešení třídy, úroveň jejího vybavení, velikost i rozmístění nábytku), patří sem i ergonomická hlediska (vhodnost školního nábytku, vhodnost sdělovačů a ovladačů všech technických zařízení pro výuku), hlediska hygienická (osvětlení, vytápění, větrání), i stupeň a typ školy (základní, střední apod.)“ (Lašek, 1997, s. 76)

„Prostředí působí na osobnost, naopak také jednotlivá osobnost působí na prostředí.“ (Čáp, 1993, s. 58)

„**Atmosféra** představuje krátkodobé působení sociálního prostředí na subjekty ve skupině nebo organizaci, v němž se projevuje dlouhodobě sociální klima.“ (Mareš, Křivohlavý, 1990, s. 143)

Atmosféra je emočně vypjatější a variabilnější situace, je měnlivá a její působení je silněji prožíváno.

Sociální atmosféru ve třídě do značné míry ovlivňuje učitel a tým , ať už vědomě , nebo mimoděk, ovlivňuje činnost a výkon žáků.

Klima je chápáno jako jev sociální, skupinový, který je vázán recipročně na své tvůrce, je jimi vytvářen a zároveň na ně působí.

Tvůrci školního klimatu jsou žáci a učitelé, kteří na sebe vzájemně působí. Výraznější vliv je u učitelů mladších žáků. Ve vyšších ročnících se učitelé stávají vyrovnanějším partnerem.

Žáci spoluutvářejí sociální klima třídy svou osobností, vlastnostmi, chováním, postojem k učení, ke spolužákům, nepsanými normami atd.

Učitel působí momentálním psychickým stavem, psychickými vlastnostmi, samotným jednáním a pedagogickým taktem.

„Žáci vnímají a hodnotí klima tříd, které prožívají, odlišně než jejich učitelé vyučující v těchto třídách.“ (Průcha, 1990, s. 347)

„Pedagogická interakce ovlivňuje sociální vztahy mezi učitelem a žáky a vznikající vztahy zpětně ovlivňují průběh interakce.“ (Mareš, Křivohlavý, 1990, s. 143)

„Fungování určitého klimatu ve třídě se realizuje prostřednictvím různých mechanismů, zejména komunikačními a vyučovacími postupy, které učitel používá. Dále strukturami participace žáků ve vyučování a preferencemi i očekáváními učitelů a žáků. Nelze opomenout klima či „étos“ školy, jejíž součástí je určitá třída.“ (Průcha, 1997, s.350)

2.3 Druhy třídního klimatu

Třídění klimatu souvisí se vzájemným vztahem osob (žáků a učitele). Navrátil (1998, s. 130) uvádí tři typy těchto vztahů :

1. **Pozitivní vztah** se projevuje ve vzájemném pozitivním prožívání interagujících jedinců.
2. **Negativní vztah** je možné charakterizovat jako negativní prožívání alespoň jedné části interagujících jedinců částí druhou.
3. V **ambivalentním vztahu** interagující strany neprožívají vzájemné působení ani pozitivně, ani negativně.

A) Klima vřelé, příznivé

Žáci cítí, že je k nim učitel příznivě nakloněn, že se jim věnuje i ve svém volném čase.

B) Klima studené, chladné

Učitel se zde zaměřuje na uspokojení vlastních potřeb a žák se cítí jako nutný prostředek v procesu výuky.

Druhé třídění školního klimatu souvisí s rozdělením moci ve třídě, tedy se stylem řízení, uplatňovaným učitelem:

A) Autoritativní klima

Ve třídě nekompromisně rozhoduje učitel.

B) Demokratické klima

Důležitá rozhodnutí řeší celý kolektiv třídy.

2.4 Determinanty a prvky třídního klimatu

Jde o takové skutečnosti v životě školy a třídy, které mají svou originální kompozici, jsou relativně svébytné, ovlivňují vznik, podobu a účinky klimatu.

Lašek (1997, s. 78) rozlišuje tyto determinanty a prvky klimatu:

a) determinanty:

1. Zvláštnosti školy – typ školy, její zaměření, pravidla školního života.
2. Zvláštnosti vyučovacích předmětů a pedagogických situací- dílenské práce apod..
3. Zvláštnosti učitelů – učitel a třída, školní třída jako celek.
4. Zvláštnosti žáků – žák jako člen skupiny , žák jako individuální osobnost.

b) prvky (základní kameny klimatu):

1. Aktivity učitele – myslíme tím učitelovo jednání , jeho styl výuky apod.
2. Žák jako reagující jedinec – žák prožívá školní klima a podílí se na jeho tvorbě.

2.5 Komunikační klima

Způsob, jakým učitelé komunikují se žáky, ale i způsob komunikace mezi žáky, který učitel vyžaduje a rozvíjí, se významně podílí na atmosféře vyučování a utváření celkového třídního klimatu.

Způsoby komunikace: a) verbální – slovní komunikace

b) nonverbální – komunikace činem

Pedagogickou komunikací nerozumíme jenom předávání sociálních zkušeností nebo výměnu učebních informací. Jde o výměnu názorů, vzájemné doplňování, zdůvodnění svých stanovisek.

Pedagogickou komunikaci je tedy nutné chápat jako základní prostředek uskutečňování výchovy a vzdělání, který umožňuje zprostředkovaně v podobě verbálních a nonverbálních projevů učitelů a žáků realizaci zvolených cílů, obsahu, metod a forem práce. (Navrátil, 1998, s. 118)

V komunikačním chování učitelů existují velké rozdíly. Někteří mluví hodně, jiní jsou úspornější nebo často chválí či kárají. Těmito postupy vytvářejí učitelé specifické komunikační klima.

Typy komunikačního klimatu:

1. Komunikační klima **suportivní** (vstřícné, podpůrné)

Je to klima, v němž se jeho účastníci navzájem respektují, komunikují mezi sebou otevřeně a jasně.

2. Komunikační klima **defenzivní** (obranné)

V tomto klimatu vznikají situace, kdy jeho účastníci spolu soupeří, neposlouchají jeden druhého, skrývají své názory a pocity.

Na charakteru celého života ve třídě mají závažný vliv učitelské komunikační aktivity.

2.6 Tvůrci klimatu

Někteří odborníci míní, že hlavním zdrojem utváření klimatu ve třídě jsou žáci – jejich jedinečná struktura, vlastnosti a chování. Jiní odborníci soudí, že hlavním tvůrcem klimatu ve třídě je učitel, neboť tento subjekt svými vlastnostmi a především rolí, kterou má ve vyučování, může významněji ovlivňovat klima třídy.

Výraznější vliv na klima třídy má učitel mladších žáků. Od učitele tyto žáci očekávají odbornou podporu a citovou náklonnost. Děti v první třídě přijímají veškerá sdělení učitele bezvýhradně a nekriticky. Identifikace s učitelem umožní dítěti lepší adaptaci na školní systém.

„Pro mladšího školáka je velmi důležitý názor učitele na jednotlivé spolužáky. Závislost na učiteli se nevztahuje jen k sebehodnocení, ale ovlivňuje rovněž vztahy k ostatním dětem ve třídě.“ (Vágnerová, 2000, s.169)

Jakmile se žák adaptuje na školu a dosáhne určité osobnostní zralosti, mění se i jeho postoj k učiteli. Dítě respektuje určité normy, jejichž garantem je právě učitel. Nároky učitele musí odpovídat předem stanoveným pravidlům, pokud se liší, děti je odmítají akceptovat.

Mezi tvůrci klimatu probíhá pedagogická interakce, tedy vzájemné působení, součinnost a sdílení v edukaci. Tato interakce je založená na vzájemných vztazích, vstupují do ní nejen žáci a učitelé, ale také rodiče a vychovatelé.

„Velmi důležitá je spolupráce mezi vrstevníky ve třídě, která přináší dobré výsledky v učení žáků a zároveň pozitivně ovlivňuje klima ve třídě.“ (Vašutová, 1998, s.25)

2.7 Metody zkoumání klimatu

Metody vhodné pro zkoumání klimatu lze rozdělit podle Laška (2001, s.47 – 48) do tří skupin:

- a) **První skupinu metod** lze charakterizovat jako metody s menší nutností dedukce ze získaných dat. Pozorovatel získává měřitelná a relativně objektivní data, jako je počet žáků ve třídě, množství otázek, množství komunikačních aktů atd.

b) **Druhá skupina metod**, přinášející vyšší úroveň informací, je zaměřená na události, odehrávající se ve třídě, vztahy mezi žáky, žáky a učitelem, jejich přátelství apod. Maximálně se zde využívá dotazníků a posuzovacích škál, které jsou zadávány především žákovi.

c) **Třetí skupina metod** se opírá o arzenál školní etnografie. Výzkumný pracovník používá především metodu zúčastněného pozorování. Zde je nutný bezprostřední a dlouhodobý kontakt s žáky ve třídě.

Základní druhy metod při diagnostikování třídy

Pozorování je zřejmě nejčastěji používanou metodou a je vymezováno jako „vědecká metoda, která je přímým poznáváním určitého jevu na základě vnímání tohoto jevu samého nebo na základě vnímání jeho přístrojové registrace.“ (Janoušek, 1986, s. 33)

V pedagogickém výzkumu jde nejčastěji o pozorování subjektů edukačních procesů, resp. pozorování třídy, které se soustřeďuje na vzájemnou interakci žáků a na interakci žáci – učitel.

Důležité projevy sociálních charakteristik jsou seskupování, přibližování a vzdalování žáků, další nonverbální signály jsou pohledy, gesta, tělesný kontakt.

Toto pozorování musí být plánované, systematické, kontrolované, zúčastněné (nezúčastněné).

Rozhovor je metoda dotazování, při níž dotazovaná osoba je vedena otázkami tazatele k sdělování určitých informací. Tato metoda je založená na mluvené komunikaci tazatele a respondenta. Je zde nutná příprava vhodných otázek, ale i způsob zaznamenání rozhovoru.

Jednou z možností rozhovoru je diskuse. „Diskuse celé třídy je značně komplikovaný rozhovor, který může vést ke konstruktivním závěrům, což signalizuje pozitivní vývoj skupiny.“ (Hrabal, 2002, s. 28)

Při diagnostickém rozhovoru s rodiči respektuje učitel partnerskou rovnocennost.

Dotazník bývá definován jako metoda pro hromadné shromažďování dat pomocí písemně zadaných otázek.“ (Průcha, 1995, s. 43)

V pedagogickém výzkumu bývá aplikován zejména pro zjišťování názorů a postojů žáků, učitelů, rodičů aj.

Ve třídách bývají používány varianty dotazníků:

- a) sociometrický dotazník
- b) rating, hodnocení žáků i třídy žáky a učiteli
- c) postojové dotazníky

Speciálně na školní třídu je zaměřen SO-RA-D – Sociometricko ratingový dotazník (Hrabal, 1979), lze jej použít od 5. třídy.

Pro nižší třídy se používají jednoduché varianty ratingu „ Hádej, kdo“, při níž žáci uvádějí jména představitelů vybraných vlastností.

Dotazník musí mít správnou konstrukci, úměrný rozsah, záleží také na způsobu zadávání dotazníku.

2.8 EDUKAČNÍ PROSTŘEDÍ

V edukačním prostředí realizovaném ve školní budově a třídě působí určité faktory, které jej mohou pozitivně či negativně ovlivňovat. Jde o fyzické (prostorové) faktory tj. uspořádání vnitřního prostředí třídy tak, aby bylo příjemné.

Edukační prostředí třídy je ovlivňováno také tím, jak určitý typ nábytku usnadňuje, či naopak ztěžuje práci žáků.

Nejde však jen o fyzické faktory, ale i o soubor psychosociálních vlivů a vztahů působících v tomto prostředí.

Platí fakta, že prostředí třídy je silnou determinantou školní úspěšnosti žáků.

Obrázek č. 1: Edukační prostředí třídy

2.9 Typologie edukačního prostředí

Existují velmi rozdílná edukační prostředí lišící se především druhem subjektů (exukantů a edukátorů). Pro pedagoga je důležité zaměřit se na edukační prostředí:

. rodinné – subjekty = rodiče, děti, sourozenci, příbuzní

- . školní – subjekty = žáci, učitelé, ředitel, administrativní pracovníci
- . skupinové (neformální) – subjekty = členové party
- . skupinové (formální) – subjekty = členové školního kroužku
- . náboženské – subjekty = duchovní, věřící

Ve všech těchto (a dalších, speciálních) prostředích jsou realizovány edukační procesy, tj. někdo v nich vychovává, vyučuje, poučuje, instruuje apod. a někdo jiný se v nich učí.

Jednotlivé typy edukačních prostředí se liší od sebe obsahem, formami a intenzitou edukačních procesů.

Edukační proces je jakákoliv činnost, jejímž prostřednictvím nějaký subjekt (T) instruuje nebo nějaký subjekt (P) se učí. (Průcha, 1997, s. 69)

2.10 Školní třída

Školní třída je nejpočetněji zastoupený typ sociálního útvaru ve školské soustavě. Jde o soubor žáků, který se převážně společně učí a je vyučován. (Hrabal, 2002, s. 21)

Na počátku školní docházky je třída vnitřně nediferencovanou sociální skupinou. (Vágnerová, 2000, s. 168)

Spolužáci jsou vrstevníci stejného věku, kteří chodí do jedné třídy a mezi nimiž je vztah formální rovnosti. Spolužáci mají mnohem menší subjektivní význam než učitel. Ve vztahu ke spolužákům není dítě nijak zvýhodněno. Je členem skupiny se stejnými právy a povinnostmi, jako mají ostatní. Musí své aktuální potřeby podříditi zde platným normám a potlačit své egocentrické tendence.

Školní třída představuje významný článek v řetězu socializačních a sociálních útvarů. Tvoří most mezi vztahem k rodině na jedné straně a pracovní skupinou na straně druhé.

Třída je referenční skupinou, která slouží ke srovnávání výkonu i ostatních dětských projevů. (Vágnerová, 2000, s. 168)

Skupina může jednotlivci mnoho dát a uspokojit jeho rozmanité potřeby. Jedině prostřednictvím sociální skupiny dosáhne určitých cílů, které jsou pro něho samotného těžce dostupné, nebo zcela nedosažitelné. Jedině je na skupině závislý a učí se respektovat skupinové požadavky.

Třída je sociální skupinou, která významně ovlivňuje socializační vývoj školáka a přispívá k rozvoji specifických sociálních kompetencí. (Vágnerová, 2000, s. 169)

Diagnostikou třídy rozumíme poznávání zvláštností jednotlivé třídy, jejího stavu a vývoje, dále žáků jako členů třídy a autodiagnostiku učitele jako formálního vedoucího třídy. Stav a vývoj třídy se hodnotí z hlediska výchovných a vyučovacích cílů školy a výsledky se využívají k optimalizaci výchovy a života třídy a žáků.

Cílem školní třídy je vzdělávání, vytváření pozic pro práci a společenský život. Jde o rozvíjení osobnosti žáka, jeho znalostí, dovedností, vědomostí, interpersonálních vztahů atd. Cílů se dosahuje perspektivní interakcí a spoluprací. Vedle těchto formálních cílů jsou také cíle individuální, které mohou být vůči skupině neutrální nebo ji mohou přímo či nepřímo podporovat. (Hrabal, 2002, Vágnerová, 2000)

Hodnota třídy je zcela závislá na tom, jak formuje jednotlivé žáky.

2.10.1 Nezávislé činitele ovlivňující stav a vývoj školní třídy

Činitele působící před vznikem třídy

. početnost třídy

Malá kohezivní skupina tvoří velmi příhodné prostředí pro denní život žáka ve škole a zvyšuje vliv spolužáků na jeho postoje a chování. (Hrabal, 2002, s.35)

. koedukované a segregované třídy

Koedukované třídy u nás na základních školách naprosto převažují. Probíhá zde proces sbližování, růst komplementarity a vzájemného respektování odlišností k pohlaví.

. školní dispozice žáků

K centrálním charakteristikám patří úroveň potenciální školní zralosti, sociální a morální dispozice.

. rodinné prostředí žáků

. věková specifika tříd

Třída působí nejen jako škola sociálního života, ale také jako prostředí , v němž se uspokojují aktuální sociální potřeby žáka a v němž také rád a dobře žije. (Hrabal, 2002, s.97)

2.10.2 Činitelé působící po vzniku třídy

. uspořádání třídy

Zasedací pořádek ovlivňuje frekvenci vzájemného kontaktu jednotlivců.

. činnost třídy mimo vyučování

Jde o organizovanou společenskou činnost, která umožňuje volnější prostorové uspořádání a možnost intenzivnějšího kontaktu.

. průběh školní docházky

Během své existence se třída mění ve své struktuře a v postoji ke školním hodnotám. Velmi významné je počáteční období třídy, kdy vztah ke školním normám bývá kladný, což se projevuje vyšším učebním úsilím. „Prostřední“ období je zpravidla obdobím nejintenzivnějšího skupinového života třídy. Poslední fáze vývoje třídy je rozdílná, podle toho , jak významný je závěr školy pro budoucnost žáka.

. ustálená skupinová struktura

Ve třídě se sejdou různí žáci, což umožňuje vznik různých skupinových struktur. Ze strukturálních charakteristik třídy jsou klíčové dvě: „ profil“ vůdce a vedoucích členů třídní skupiny a charakter podskupin.

. styl vedení

Zde rozlišujeme vedení jedincem , které může být pozitivní nebo negativní a úzce souvisí s vyspělostí vedoucího skupiny.

3 Role v mladším školním věku

Role se vytváří v průběhu socializace. Role je společností určená odpověď na specifické, skupinou očekávané chování. Skupina od jedince očekává takové chování, které bude v souladu s danou rolí ve skupině. Jde o role očekávané a předeepsané.

Pro dítě je důležité hledání vzorů jednotlivých rolí.

„Vzorem role je někdo, kdo pro druhé představuje soubor způsobů chování ve specificky vymezené sociální pozici. Lidé mohou být buď žádoucími, nebo nežádoucími vzory role.“ (Fontana, 1997, s. 295)

„Ve škole si dítě zvnitřňuje novou roli žáka. Poznává roli učitele, učí se způsobům chování v roli spolužáka. Zvláště významné pro život v dospělosti je upevnění sexuálních rolí (mužské – ženské).“
(Langmeier, 1983, s.125)

Hlavní role = role školáka

Podřízená role = role žáka

Souřadná role = role spolužáka, tj. vrstevníka, kamaráda

3.1 Role školáka

Nástup do školy je důležitým sociálním mezníkem. Dítě v této souvislosti získává novou roli, stává se školákem. Tato role není výběrová, dítě ji získává automaticky, bez ohledu na vlastní přání. Počátek role školáka je spojen s rituálem, který určuje společnost.

Realistický přístup mladšího školáka vede k akceptování skutečnosti jako něčeho, co je dáno, a proto dokáže snadněji přijímat různé požadavky. S tím souvisí přijetí role školáka i jejího obsahu tak, jak je mu dospělými prezentována.

„Role školáka je významnou rolí dětského věku, jejíž získání lze chápat jako potvrzení přijatelné vývojové úrovně, tj. normality dítěte. Jejím prostrídáním získává dítě určité postavení a stává se členem jedné sociální instituce.“ (Vágnerová, 2001, s.218)

„Role školáka přináší i řadu rolí dalších, protože dítě se stává členem více skupin.“ (Lašek, 2001, s. 19)

3.2 Role spolužáka

Role spolužáka je důležitou rolí školního věku. Její zvládnutí znamená nejenom adaptaci na třídu, ale i dosažení určité pozice, ocenění a přijetí vrstevníky. Úroveň zvládnutí této role je projevem sociální úspěšnosti. Reakce dítěte na druhé děti má jiný ráz než reakce na dospělé.

„Na tom, jaké pozice a role se ve třídě vytvoří a jací žáci je zaujmou, závisí struktura a dynamika třídy a zároveň vývoj žáků samých.“ (Hrabal, 2002, s. 56) V pozici a roli se jednatelcec jednak projevuje, jednak mění.

Typickými znaky role spolužáka je souřadnost a nevýběrovost, což znamená, že spolužák je považován za rovnocenného. Tuto roli dítě získává zařazením do třídy, kde si svoje spolužáky nemůže vybrat. Obsah role spolužáka není jednoznačně určen, může mít více variant. V tomto smyslu je doplňkem role žáka, jejíž obsah je normativně daný.

„ Každý žák se liší od svých spolužáků některými specifickými zkušenostmi a vlastnostmi. Je individualitou, zároveň však je členem několika sociálních skupin. Je to žák určité třídy a školy. Patří do určité rodiny a také do skupiny kamarádů.“ (Langmeier, 1983, s. 284)

3.3 Role žáka

„ Role žáka vymezuje chování ve vztahu k učiteli jako nadřazené autoritě. Tento vztah se v průběhu školního věku mění. Ubývá potřeba emoční podpory, roste důraz na jeho profesní kompetence a spravedlivý přístup. Zvládnutí této role vyžaduje překonání egocentrického způsobu uvažování, osamostatnění z vázanosti na rodinu a přijetí určité zodpovědnosti.“ (Vágnerová, 2001, s.231)

Role žáka přináší kromě vyšší sociální prestiže také různé zátěžové situace. Dítě do školy chodit musí. Také prostředí je cizí a chybí rodinný pocit jistoty a bezpečí.

Důležitá je pozice, do které se jednatelcec dostane, což závisí na spolužácích a třídě jako celku, ale také na žakových individuálních charakteristikách a dispozicích.

Hrabal (2002, s. 57) uvádí tři aspekty pozice žáka:

- 1) Pozice a systém pozic podle **kompetence, zdatnosti, výkonnosti** ve škole.
- 2) Pozice a systém pozic podle **vlivu**, tj. podle **podílu na řízení** interakce ve skupině a skupiny vůbec.
- 3) Pozice podle **oblíby**, podle citového přijetí spolužáky.

A) Kompetence

Nejjednodušeji zjistitelným ukazatelem školní kompetence žáka jsou známky, jeho školní prospěch. Neformální pozice žáka, jeho vliv a oblíba, je s věkem stále více závislá na reálných výkonech a na dispozicích.

Široce pozitivně působí i sportovní pohybová zdatnost, šikovnost a síla.

B) Vliv

Pozice podle vlivu vyjadřuje, v jakém rozsahu žák ovlivňuje interakci a činnost spolužáků i třídy jako celku.

„Pozici žáka podle vlivu lze zjistit pozorováním, ale je nutné si ji ověřit sociometrickým nebo ratingovým dotazem.“(Hrabal,2002,s.59)

Hrabal (2002) zařadil determinanty vlivu žáka ve třídě do tří kategorií:

1. kategorie:

Zdatnost a kompetence značně ovlivňují pozici žáka podle vlivu ve třídě. Pod pojmem zdatnost jsou myšleny dispozice a výkony, které třída přijala za skupinové hodnoty.

Přeměna kompetence je závislá na identifikaci spolužáků s úspěšným žákem.

2. kategorie:

Moc, na které závisí pozice jedince podle vlivu.

Ve formální skupině jako je třída, má moc učitel. V neformální skupině dává vůdčím postavám moc skupina.

Moc lze chápat jako druh vlivu, který závisí více na institucích nebo na skupině, než na osobních charakteristikách.

3. kategorie:

Motivace k ovlivňování spolužáků je třetím významným zdrojem vlivu. Jedná se o potřebu sebeprosazení, ovlivňování, o potřebu k sociální aktivitě.

C) Obliba

Pozice oblíbenosti bývá označována jako pozice podle akceptace, přijetí jedince skupinou. Jde o emocionální přijetí či odmítnutí jedince.

Oblibu je možno chápat jako souhrn emocionálních komponentů interakce a interpersonálních vztahů směřujících od ostatních členů k jedinci.

U dětí na prvním stupni základní školy nelze zjišťovat oblību pomocí SORAD, protože tito žáci jsou nezralí. Neumí odhadnout, jak jsou oblíbení u spolužáků. Ale dovedou říci, koho mají rádi a koho ne.

Opakem oblíbenosti je odmítnutí a izolace.

3.4 Druhy žákovských pozic z hlediska vzájemných vztahů

Na začátku školního věku je dětská skupina málo diferencovaná. Pozice žáka ve třídě se začínají vytvářet až po určité době.

Trvalejší přátelské vztahy, založené na osobních vlastnostech, se vytvářejí kolem desátého roku dítěte.

„Ve třídě se buduje určitá struktura. Na vrcholu jsou děti s dobrou tělesnou silou a obratností, ale i děti vyznačující se osobními vlastnostmi. Na konci řady jsou děti malého vzrůstu, slabé, plaché a úzkostné.“

(Hrabal, 2002, s. 127)

Každý žák zaujímá ve školní třídě určité pozice promítající se do vzájemných vztahů spolužáků, např. vůdce skupiny, nepřítel, outsider aj.

3.4.1 Žák ve vůdčím postavení

Vlivní a oblíbení žáci s různým stupněm školní úspěšnosti představují jádro třídy jako neformální skupiny. Jejich vedoucí pozice je dána tím, že u nich osobní charakteristiky do značné míry odpovídají představám skupin, jejím hodnotám a normám.

Jakmile zaujmou pevně vedoucí postavení, jsou to právě oni, kdo spoluurčují cíle, hodnoty a normy skupiny.

Vůdci ve školní třídě ovlivňují postoje skupiny k učení, k ostatním žákům, ale i k učitelům.

3.4.2 Žák neoblíbený

Neoblíbený žák je i málo vlivný a školsky málo úspěšný. Tato kombinace pozic často souvisí s hlubší sociální maladaptací a vývojovou opožděností.

Častým projevem žáků v této pozici je agresivita, zvláště u chlapců. Již v předškolním věku a na počátku školní docházky převažují u těchto dětí projevy přímé fyzické, případně nevybíravé slovní agresivity.

Různé projevy agrese souvisí často s nadměrným úsilím o zvýšení vlastní prestiže prostředky pro skupinu nepřijatelnými.

Tito jedinci nereprezentují pro ostatní žáky významnou hodnotu a často se nacházejí na okraji třídní skupiny.

3.4.3 Žák izolovaný

Příčiny a formy izolace jsou různé a právě tak postoje skupiny k izolovaným dětem.

Mezi příčiny lze zařadit např. příchod do nové třídy, citlivost a introverzi jedince, ale i malou potřebu sociálního kontaktu.

Kolektiv dětí může takového žáka pasivně tolerovat, nebo vyloučit ze třídy.

Pozornost a pomoc potřebují především žáci, kteří svou izolaci těžce nesou. Bývá to především v případech, kdy je izolace způsobená převážně skupinou jako např. u nově příchozích žáků.

Z této pozice má možnost dítěti pomoci i jeden pozitivní přátelský vztah, který může umožnit přijetí žáka do skupiny.

3.5 Role žáka ve vyučování

Podle Vašutové (1998, s. 165) je v současnosti na žáka jako aktéra vyučování pohlíženo ze tří úhlů:

- 1) Žák jako osobnost
- 2) Žák jako učící se jedinec
- 3) Žák jako klient

V minulosti byl žák považován pouze za objekt vyučování, a to jako učící se jedinec, bezvýhradně plnící požadavky školy a učitele. V dnešní době je žák vnímán jako osobnost, tedy individualita, která je respektována.

Žák se zároveň stává subjektem vyučování, neboť jsou zohledněny jeho zájmy a potřeby. Vyučování se přizpůsobuje žákovi, žák se aktivně zapojuje do procesu poznávání.

V prostředí, kde dochází k edukaci, se začíná užívat příměru žák – klient. Role žáka je posílena ve smyslu „odběratele“ práce školy (škola poskytuje vzdělávací službu). Tato role nabývá plného významu zvláště v placeném vzdělání.

4 RODINA

„Rodinou se rozumí zpravidla malá skupina lidí, která vzniká manželstvím a umožňuje vzájemné soužití mezi oběma manželskými partnery, soužití rodičů a jejich dětí, utváření vztahů mezi příbuznými a vztahů mezi rodinou a společností.“ (Střelec, 1998, s. 54)

„ Rodina je první skupina, v níž začíná formování sociálních zkušeností a osobnosti dítěte.“ (Langmeier, 1983, s. 287)

Nelze opomenout fakt, že „ rodina je závislá na širším společenském prostředí: na historickém vývoji země a kraje, na ekonomické a politické situaci, na kulturních tradicích, na příslušnosti rodičů k určité třídě, profesionální skupině aj.“ (Čáp, 1993, s. 243)

„Vliv rodiny na utváření a vývoj osobnosti jsou značné a mnohdy vedou ke vzniku vlastností, přetrvávajících daleko do dospělosti. Rodinná socializace ovlivňuje i formování těch vlastností a postojů dítěte, které výrazně podmiňují jeho začleňování do výchovně vzdělávacího procesu ve škole, jeho vyhlídky na dobrý školní výkon, jeho vztahy k učitelům a spolužákům atd. Proto by měl každý učitel dobře rozumět alespoň těm nejzákladnějším problémům a úskalím, které charakterizují socializaci a výchovu v rodině.“ (Hrabal, Helus, 1984, s. 126)

4. 1 Typologie rodin

Z hlediska počtu generací žijících pohromadě rozlišuje Fontana (1997) dva typy rodin:

- 1) Rodina **užší** – je tvořena z příbuzných prvního stupně (rodiče a děti).
- 2) Rodina **širší** – zahrnuje příbuzné druhého a třetího stupně (prarodiče, strýce a tety, bratrance a sestřenice).

Další typy rodin uvádí ve své studii Střelec (1998):

- 1a) „Rodina **úplná** – je vztahový rámec, který zahrnuje oba rodiče a popřípadě i další její členy. Otec i matka jsou naprosto samozřejmou součástí rodiny jako jedné z významných složek světa.“ (Vágnerová, 2000, s. 171)
- b) Rodina **neúplná** – jde o rodinu s jedním rodičem.
„ Život s jedním rodičem bývá pro mnohé děti náročný bez ohledu na to, zda důvodem je rozvod, smrt nebo prostě to, že se matka rozhodla zůstat sama.“ (Martin, Altmanová-Greenwoodová, 1997, s. 191)
- 2a) Rodina **funkční** – tato rodina plní základní funkce jako jsou ekonomicko-zabezpečovací, biologicko-reprodukční, funkce výchovné, ale i funkce odpočinku a regenerace tělesných i duševních sil.
„Dobrá (funkční) rodina je schopna potřeby svého dítěte tak či onak uspokojit.“ (Helus, 1998, s. 98)
- b) Rodina **dysfunkční** – toto společenství neplní některou ze základních funkcí rodiny.

3a) Rodina **stabilní** – rodina s trvalými základy.

c) Rodina **instabilní** – rozpadající se rodina.

4a) Rodina **integrovaná** – jde o integraci do společenství, které rodinu obklopuje.

b) Rodina **dezintegrovaná** – tato rodina má problémy s integrací do společnosti.

4.2 Rodina se školákem

Příslušnost k rodině je součástí identity mladšího školáka. Rodina je pro dítě důležitá, protože zatím uspokojuje většinu jeho potřeb. Školák začíná chápat mnohé rodičovské postoje a jejich motivaci, umí se v rodinných vztazích lépe orientovat. Dovede to proto, že o své rodině uvažuje na úrovni logických operací.

Dítě tohoto věku diferencuje rozdílnost rolí dospělých, tj. rodičů a dětí, které jsou jasně vymezené a asymetrické. Dospělí mají ve své roli automaticky zakotvenou formální autoritu, kterou dítě mladšího školního věku ještě bez výhrad akceptuje.

V rodině školáka se zafixovala určitá konstelace rolí, typický styl komunikace, individuální preference a vazby mezi jednotlivými členy rodiny. Do těchto vztahů může dost významně zasáhnout nástup dítěte do školy. Role školáka může změnit i jeho roli v rodině. Jde o to, jak je pro rodinu tato role významná a jak ji dítě z jejich hlediska plní. Školní úspěšnost dítěte je většinou rodin chápána jako potvrzení jejich vlastní hodnoty, stejně tak jako ji potvrzuje úspěšnost dospělých členů v jejich profesní roli. Role žáka má pro rodinu obdobný význam: je to profesní role dětského věku.

„Rodina má hlavní odpovědnost za výchovu svých dětí. Tato odpovědnost vychází z historických a kulturních tradic života společnosti a je zakotvena v jejích právních a mravních normách. Od určitého věku dítěte nemůže rodina zabezpečit komplexní a multikulturní rozvoj dítěte svými vlastními silami.“ (Střelec, 1998, s. 158)

4.2.1 Rodinné potřeby školáka

Rodiče uspokojují celou řadu psychických potřeb žáka:

a) Potřeba **smysluplného učení**

Rodiče mohou být nejenom reálným modelem pro učení nápodobou či v rámci identifikace, ale i ideálem, kterému by se dítě chtělo přiblížit.

b) Potřeba **jistoty a bezpečí**

Jistota dítěte, kterou mu soužití s rodiči přineslo, je představa, že tento svět bude beze změny trvat navždy. Jestliže bylo dostatečně kvalitní, stalo se samozřejmostí. Jenom tak může plnit svou funkci podpory dalšího rozvoje osobnosti dítěte.

c) Potřeba **seberealizace**

Rodiče mohou významným způsobem ovlivnit uspokojení této potřeby prostřednictvím svých požadavků na dítě, výběrem aktivit a svým hodnocením.

Nejsou-li stále s něčím spokojeni, dítě bude mít pocit neúspěšnosti.

Určitou formou seberealizace je i vědomí příslušnosti k rodičům.

V mladším školním věku se posiluje identifikace s rodičem stejného pohlaví: dcery se identifikují s matkami a synové s otcem. Když se dítě ztotožní s rodičem, alespoň symbolicky přejímá i část jeho prestiže.

d) Potřeba **modelu pro budoucnost**

Rodiče jsou vzorem dospělého chování.

4.2.2 Standardy rodinné výchovy školáka

Cíle, ke kterým by měla směřovat rodinná výchova, se ztotožňují s mnohými cíli školní edukace.

- a) Utváření **mravních rysů**, kterými jsou čestnost, pravdomluvnost, ukázněnost, zásadovost, úcta k lidem, skromnost, statečnost, ale i vytrvalost, sebeovládání, cílevědomost atd.
- b) Specifické úkoly při **rozumové výchově** dětí. Největší význam je rodině v tomto směru prisuzován v době od narození dítěte do jeho vstupu do školy.
- c) Podíl na **utváření vztahu dětí k lidem** žijícím v jejím okolí a ke společnosti vůbec.
- d) Vytváření **vztahu k práci a při volbě povolání** dítěte.
- e) Utváření **základy vztahu dítěte ke kráse** v umění, v přírodním a společenském prostředí.
- f) Podíl při výchově **zdravotní, tělesné a sportovní**.
- g) Nelze opomenout na podíl rodinné výchovy v oblasti **ekologické, sexuální, tvořivé a asertivní**.

4.3 Rodina a etnická příslušnost

V naší multikulturní společnosti je stále více etnicky rozdílných skupin. Rozdíly mezi těmito skupinami mohou vést k nedorozuměním, předsudkům a dokonce k aktivnímu nepřátelství. Jde především o rozdíly v náboženském přesvědčení, ve zvycích a tradicích, v mravních měřítcích, v oblékání, mluvě a v celkovém životním stylu. Pro lidské bytosti je často nesnadné tolerovat odchylku od sociální normy.

„Dítě ve věku čtyř až sedmi let si stále více uvědomuje odlišnost příslušníků jiných etnických skupin. Často se u nich vytvářejí předsudky. Od osmi let výše začínají děti ve svých postojích projevovat větší flexibilitu a hodnotit lidi spíše individuálně než skupinově, takže dřívější předsudky lze někdy změnit.“ (Fontana, 1997, s. 32)

Pro školy je prvotní nutností přihlížet k etnickému zázemí svěřených dětí. Děti z etnicky odlišného prostředí mohou být doma vedeny k jiným způsobům chování vůči autoritě a k jiným projevům úcty a náklonnosti. Kulturní rozdíly mohou způsobovat potíže v chování žáků, ale i v přístupu k učení. Učitelé se musí starat, aby žádný žák netrpěl svým etnickým původem a aby se děti navzájem nehodnotily podle barvy, dialektu nebo víry. Hlavním prostředkem je stejné měřítko v hodnocení žáků a respekt vůči přesvědčení a zvykům těchto skupin obyvatelstva.

„Do vyučování bychom měli začlenit informace o přínosech arabské, egyptské , čínské ...kultury pro naši civilizaci i informace o kultuře a úspěších jiných národů, zejména našich bezprostředních sousedů. Měli bychom žáky seznámit s historií a tradicemi Romů, Vietnamců, případně i jiných menšin.“ (Petty, 1996, s. 73)

Velmi důležité je také vytvoření takového výukového programu, který by bral dostatečný ohled na zvláštní potřeby dětí z mimoevropského prostředí.

Naše společnost je jako celek pro život v multikulturním společenství stále nedokonale vzdělávána a děti z etnicky rozdílných skupin bývají vystavovány diskriminaci jak ve vzdělávací soustavě, tak na trhu práce.

4.4 Matka

Role matky se v tomto věku (mladší školní věk) nejeví příliš nápadná, zdá se jako by neprošla žádnou podstatnou změnou. A pokud se zde nějaká změna projevuje, obvykle se vztahuje ke škole. Matka žije v těsném spojení s dětmi, je součástí jejich života, zabezpečuje jejich běžné tělesné i duševní potřeby.

Pro holčičky představuje matka model jejich budoucí role, pro chlapce je stále především ochránkyní jejich jistoty a bezpečí.

4.5 Otec

„Větší proměnou prochází role otce. Otec může být pro dítě oporou a zdrojem jistoty. Umožňuje dítěti větší odpoutání od matky, protože představuje jinou alternativu bezpečného vztahu.“ (Vágnerová, 2000, s. 173)

Otec: 1) **Zdroj informací a zkušeností**, které dítěti neposkytne matka.

Je pro děti modelem, ale i partnerem v různých činnostech.

Funguje jako podpora dětské samostatnosti, nezávislosti a sebedůvěry.

2) **Jiná autorita než matka.** Otcové bývají sváteční autoritou, která nezasahuje v případě běžných problémů. Muži bývají větší, fyzicky zdatnější, silnější, což přisuzuje otcům větší autoritu.

3) **Model mužské role.** Otec poskytuje synovi jeden z možných vzorů mužské role. Chlapec se učí na úrovni nápodoby, resp. pomocí identifikace s otcem, ale i v interakci s ním. Ve školním věku roste také význam představ a očekávání, která má otec ke svému synovi.

Hodnota otce jako identifikačního vzoru závisí i na významu, jaký má otec pro matku. Pokud matka otce akceptuje a pozitivně hodnotí, potvrzuje tím dítěti jeho hodnotu.

4) **Interakce mezi otcem a matkou slouží dětem jako model vzájemného vztahu mezi mužem a ženou.**

Děti obojího pohlaví se učí ze vztahu svých vlastních rodičů.

4.6 Sourozenci

Ve školním věku se vztahy mezi sourozenci začínají stabilizovat do určité podoby, která se zpravidla až do dospívání příliš nemění.

Sourozenec je stabilní součástí života dítěte. Sdílí s ním značnou část zkušeností a zůstává celoživotně blízkým. Tato vazba je dána a nelze ji nijak změnit.

Soužití se sourozencem je specifickou socializační zkušeností. Sourozenci se učí spolupracovat a řešit problémy. Děti, které žijí se sourozencem, bývají k projevům svých vrstevníků citlivější.

Základní charakteristikou sourozenecké skupiny je její danost. Počet, pořadí i pohlaví sourozenců nelze změnit.

Sourozenci se ve svém vývoji navzájem ovlivňují. Pořadí narození zvyšuje pravděpodobnost rozvoje určitých osobnostních rysů a způsobů chování:

- a) **Nejstarší dítě** získává zpravidla dominantní pozici, která se může ve vztahu k mladším sourozencům projevat autoritářským chováním, ale i pečováním a ochraňováním.
- b) **Nejmladší dítě** má sice ke všem podřízené, ale jinak privilegované postavení.

„Do vztahů mezi sourozenci se promítne i role školáka. V rodině nejsou referenční skupinou spolužáci, ale stávají se jí sourozenci. Každá rodina má nějakou obecnou představu o významu vzdělání. Z hlediska nároků na školní úspěšnost může mít každá sourozenecká role jiný význam a mohou s ní souviset odlišná rizika.“ (Vágnerová, 2000, s. 180)

Rodiče nemají ve vztahu ke všem dětem stejné nároky a očekávání.

Rodiče dvou a více dětí mohou srovnávat. Srovnávání je diferencováno v závislosti na pohlaví dětí, jejich věku a pořadí. K prvnímu dítěti se obvykle vztahují veškerá očekávání. Ve vztahu k dalším dětem se požadavky zpravidla diferencují, ovlivňuje je již získaná zkušenost.

4.6.1 Dítě bez sourozenců

Specifickou životní situací je role jedináčka. Jedináček se může v rodině porovnávat jen s dospělými, nemá možnost zažít pocit solidarity a podpory na úrovni symetrických rolí.

Jedináček může být v extrémní pozici, pozitivní i negativní:

- a) Rodičovský pár o děti z nejrůznějších důvodů příliš nestál.
- b) Jedináček může být privilegovaným dítětem s vysokou pozitivní hodnotou.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 CÍLE

Cílem mé diplomové práce bylo vytvořit spolu s žáky druhého ročníku základní školy přátelské a pozitivní klima školní třídy. Šlo také o prohloubení a upevnění vztahů mezi žáky, zejména jejich schopnost spolupráce a komunikace.

Jedním z cílů mé práce bylo také uvědomění si vznikajících pozic ve školní třídě.

V závěrečné části diplomové práce se věnuji vlivu rodinné výchovy na aktuální klima třídy.

6 NÁVRH PRÁCE PRO VÝUKU VE DRUHÉ TŘÍDĚ S CÍLEM POKRAČOVAT VE VYTVÁŘENÍ PŘÍZNIVÉHO KLIMATU

Ve svém návrhu práce pro vytváření klimatu ve druhém ročníku jsem zahrнула také přípravné období před začátkem školního roku, kdy spolu se školnicí, některými dětmi a kolegyněmi připravujeme příjemné prostředí třídy, které značně ovlivňuje třídní klima.

Činnosti, které ve své práci popisuji, jsem čerpala z vlastních zkušeností a studia literatury z oblasti dramatické, výtvarné, tělesné, pracovní a zdravotní výchovy. Aktivity jsou seřazeny podle vhodného využití v určitém ročním období, případně okamžitě reagují na vzniklou problémovou situaci v kmenové třídě. Během školního roku se střídají různé svátky a události, z nichž některé se rituálně opakují. S využitím jejich atmosféry spoluvytváříme s žáky příznivější klima v naší třídě.

Každá zde popsaná činnost obsahuje název, cíl (cíle), které jsem se společně s žáky snažila uskutečnit. Nechybí ani zajímavé postřehy z vlastní realizace.

Náročnost jednotlivých aktivit odpovídá vyspělosti žáků druhého ročníku. Je nutné si také uvědomit, že na tvorbě klimatu v této třídě jsme se aktivně a cílevědomě podíleli již v prvním ročníku.

6.1 PĚT DNÍ PŘED ZAČÁTKEM ŠKOLNÍHO ROKU

Cíle:

Vytvořit ve třídě takové prostředí, které by žáky pozitivně naladilo .

Vyždobit třídu vlastními dětskými pracemi a předměty motivujícími k edukaci.

6.1.1 Popis výzkumného vzorku

Třída II.A , Základní škola Habry

Třída je součástí státní školy běžného typu, realizuje vzdělávací program Základní škola.

Budova, jejíž součástí je naše třída, je z devatenáctého století a má svoje kouzlo. Mnozí rodiče i prarodiče dnešních žáků navštěvovali tuto budovu. Z oken třídy lze sledovat běh všedních dnů před místním kostelem, který je v těsné blízkosti školy.

V přízemních místnostech najdeme školní družinu a třídu pro děti z mateřské školy staršího předškolního věku. Přítomnost těchto šestiletých dětí nutně vede k ohleduplnosti ze strany starších spolužáků.

V budově nechybí šatny, kabinety, hygienická zařízení, ani malá žákovská knihovna.

V prvním a druhém patře je umístěna první, druhá a třetí třída. Velký význam pro relaxaci dětí má volná učebna ve druhém patře. Většinu prostoru vyplňuje koberec s polštáři. Během školního roku se zde střídají stavebnice, puzzle, deskové i karetní hry, nechybí ani hračky. Koberec slouží také jako prostor pro diskusní kruh.

Třída II.A se nachází v prvním patře. Před vstupem do místnosti vás uvítá papírová loutka na dveřích. Ve třídě jsou rozmístěny zelené lavice s židlemi, na které dopadá světlo z velkých oken zaplňujících celou jednu stěnu. Rozmístění lavic odpovídá tvaru písmene U.

Žáci vidí dobře na tabuli i na jednotlivé aktuální pomůcky umístěné na stěnách. Ostatní školní nábytek tvoří skříně, malá knihovna, látkové i magnetické tabule. Důležité místo zaujímá křeslo pro malé čtenáře, které je v přední části třídy.

Třída je místo, kde by se měly děti cítit bezpečně a dobře, proto by měla připomínat prostředí domova, tento dojem pomohou navodit dětské kresby a papírové hračky. Svě místo zde mají i zelené květiny.

6.2 ZÁŘÍ – PRVNÍ MĚSÍC

6.2.1 První školní den

Cíle:

Pozitivně motivovat žáky k celoroční školní práci.

Anulovat jakékoliv negativní pocity z nástupu do školy.

Popis situace:

Učitelka se na děti těšila a během prázdnin od nich dostávala pohledy z cest, nebo se s nimi setkávala v místě bydliště. Žáci se již během přípravného týdne chodili informovat, kde bude jejich třída, co je v ní nového, zda budou mít svojí paní učitelku a chtěli pomáhat při výzdobě třídy i školy.

První den školní docházky byla na dětech vidět spokojenost. Ve třídě byli jejich kamarádi i jejich paní učitelka. Prostředí třídy bylo přívětivé a pro děti známé. Učitelka se pozdravila s žáky a i s několika rodiči, kteří přivezli své děti z blízkých vesnic. Vztah mezi učitelkou a rodiči byl přátelský, což dokazovala i chuť být přítomen při zahájení nového školního roku se svým synem či dcerou.

Učitelka se přesunula s žáky na koberec do vedlejší prostorné učebny a společně vytvořili kruh. Rodiče se posadili na volné židličky a pozorovali naši diskusi. Žáci byli přirození a uvolnění, vyprávěli o svých zážitcích z prázdnin. Některé děti potřebovaly k popisu svých činností více časového prostoru, jiné se vyjádřily dvěma slovy jako třeba Michail, jehož rodnou řečí je ukrajinština. Před kolektivem dětí a učitelkou nerad dlouze hovoří, i když český jazyk zvládá stejně dobře jako jeho vrstevníci. Slovo měl vždy ten, kdo držel mořem obroušený kamínek. Učitelka usměrňovala délku jednotlivých výpovědí. Děti si občas vzájemně narušovaly vyprávění zvědavými otázkami. Po příjemném vyprávění, kterého aktivními účastníky byli téměř všechny děti i učitelka, si společně zazpívaly písničku, která připomínala bezstarostné dny prázdnin.

V závěru hodiny si žáci společně připomněli, co si vezmou následující den do školy. Žáci odcházeli ze třídy, někteří vyběhli jako první, jiní se loudali a nechtělo se jim ještě opustit třídu, šli k učitelce a sdělovali jí další pro ně důležité informace. Byla mezi nimi i Erika, která se potřebovala svěřit se svými obavami: „Já jsem, paní učitelko, asi všechno

zapomněla“. Učitelka ji a ještě několik spolužáků uklidnila správně volenými slovy:“ Nebojte se , pomůžu vám všechno si v klidu připomenout.“

6.2.2 Ranní kruh

Ranní kruh probíhal pravidelně každé pondělí po prvním zvonění. Do vyučování ho učitelka zařazovala i v jiné dny, pokud to bylo vhodné a nutné. Pondělní ranní kruhy byl věnované potřebě žáků sdělit učitelce, co úžasného prožili během dvou volných dnů. Společné sezení zakončily děti zpěvem písničky, pro kterou hlasovalo nejvíce žáků.

Po tomto uvolnění se žáci dobře soustředí na svoji školní práci.

6.2.3 Oslovení spolužáka

Cíl:

Najít takové oslovení spolužáka, které pro něho bude příjemné.

Problém:

Učitelka si všimla, že se děti mezi sebou oslovovaly příjmením, které ještě různě upravily. Takto vzniklé oslovení nebylo pro žáky příjemné.

Vlastní realizace:

Ranní kruh učitelka začala otázkou, která směřovala ke konkrétním žákům.

Učitelka:“ Které oslovení, Lenko , se ti líbí víc? Lenko nebo Myslivcová?“

Žákyně:“ Líbí se mi Lenko.“

Učitelka:“ Jaký je rozdíl mezi těmito osloveními : Aleši nebo Dobrý, Nikolo nebo Adámková? Kterému oslovení dáte přednost?“

Děti se shodly na tom , že se jim líbí oslovení křestními jmény.

Pomocí diskuse vedené učitelkou se žáci dostali k závěru, že se budou snažit oslovovat křestními jmény.

Nastala vhodná situace pro to, aby každý řekl nahlas, jaké oslovení se mu líbí. Děti byly vyzvány, aby zavřely oči a představily si maminku a vybavily si, jak je oslovuje.

Vyslovování jmen probíhalo pomocí rytmické hry. Děti seděly dál v kruhu na koberci. První z dětí v rytmu dvakrát vysloveno svoje jméno, Pak dvakrát toto jeho jméno vyslovil soused po levé ruce a ještě přidal dvakrát v rytmu vyslovené svoje jméno.

Postřehy z realizace:

Většina děvčat dala přednost křestnímu jménu v lichotivé podobě.

Př.: Liduška, Michalka, Evina.....

Chlapci preferovali neupravené křestní jméno.

Př.: Michal, Aleš, Lukáš.....

Je možné z tohoto usuzovat, že se chlapci snažili více přiblížit světu dospělých lidí.

6.3 ŘÍJEN – DRUHÝ MĚSÍC

6.3.1 Vnímání spolužáků

Cíl:

Naučit se citlivě vnímat změny v chování svých spolužáků

Realizace č. 1:

Žáci s učitelkou přešli do učebny, kde je hlavním vybavením koberec uprostřed místnosti, podél stěn stojí několik málo lavic. Učebna je přizpůsobena potřebám skupinové práce, popřípadě ranním kruhům, vyučují se zde také cizí jazyky s nižším počtem žáků.

Děti vytvořily dvojice, jeden z dvojice provedl určitý sled pomalejších pohybů s použitím paží nebo hlavy. Druhý ve dvojici pozorně sleduje jeho pohyby a snaží se je co nejpřesněji zopakovat.

Postřehy z realizace:

Zpočátku se děti hře smály. Tomáš prováděl tak rychlé pohyby, že je Kristýnka nedokázala napodobit. Pozornost se zaměřila na učitelku, která byla ve dvojici s Michalem a oba prováděli své úkony velmi pomalu. Ostatní žáci je začali napodobovat. Hra se začala velmi dobře rozvíjet.

Tato pohybová hra by se dala velmi dobře využít v hodinách jako relaxace.

Realizace č.2:

V jednom z následujících dní si děti měly všimnout změn, které nastaly v oblečení jednoho z jejich spolužáků. Dvojice dětí byla poslána na chodbu, kde jeden z této dvojice svému kamarádovi přepnul dva knoflíčky a vyhrnul nohavici u kalhot. Oba se vrátili do kruhu, kde na ně již všichni nedočkavě čekali a vyprávěli si vtipy. Žák, u kterého došlo ke změně, se posadil do středu, spolužáci utichli a hledali něco nápadného. Po nalezení změn odešla na chodbu další dvojice tvořená těmi, kteří správně postřehli změny.

Postřehy z realizace:

Žáci i tuto hru hráli s nadšením, protože není obtížná na pochopení. Úkolem učitelky bylo zabezpečit vystřídání všech dětí, takže v závěru pozměnila pravidla a odcházející dvojice byli žáci, kteří ještě za dveřmi nebyli.

6.3.2 Růst a stát se někým (něčím) jiným

Cíl:

Snaha vcítit se v něco jiného.

Motto:

„Na světě nejsou jenom lidé , ale i zvířata, rostliny a věci.“

Realizace č.1: ROSTLINA

Děti ležely stočeny do klubíčka na koberec ve velké učebně. Učitelka stála mimo koberec a vyprávěla pohádku, kterou se děti snažily prožívat a pomocí pantomimy vyjadřovat.

Motivace:

Učitelka: „ Představte si, že jste co nejmenší. Jste malé semínko, které čeká v zemi na první hřejivé paprsky jarního sluníčka. Zatím ležíte a lehce oddychujete, kolem vás je tma. Na obloze se objevilo sluníčko.“

Učitelka vzala polštářek, který připomíná slunce a vstoupila na koberec mezi ležící děti.

Učitelka: „ Je jaro. Sluníčko hřeje a svými paprsky budí jedno semínko po druhém.“

Sluníčko začalo chodit mezi semínky a každého pohladilo a usmálo se na něj.

Učitelka: „ Semínko se pomaličku probouzí, protahuje si ručičky, zvedá hlavičku. Semínko začalo klíčit, kleklo si na kolínka a zamávalo sluníčku. Teď roste , stoupá si na nožičky, zvedá ruce. Za semínka vyrostl stromek a vítr se prohání jeho větvemi.

Jsou z vás stromy, krásné a mladé. Dýcháte a jste šťastné .“

V závěru hry si děti znovu sedly na koberec do kruhu a vyprávěly sluníčku, jaký byly strom a jak se cítily.

Postřehy z realizace:

Pro žáky nebyl problém vyjmenovat různé druhy stromů, tuto látku probírali v hodinách prvouky a mnohé stromy znají z okolí svého bydliště. Větším problémem bylo slovy vyjádřit, jak se cítili, jako stromy. Většinou opakovali, že dobře, protože poslouchali pohádku.

Realizace č.2: - ZVÍŘE

Protože se žákům pantomima líbila, v následujících dnech jsme se změnili ve zvířátka. Opět jsme se probouzeli k novému životu, a to jako zárodek budoucího zvířátka.

Žáci leželi na boku, kolena u brady, snažili se napodobit polohu nenarozeného plodu v mamčině bříšku. Bylo jim velmi dobře a začali si uvědomovat, kdo je jejich maminka, tedy to, v jaké živočišné podobě se narodí. Mamince se narodili a protírali si oči, opět se protahovali a rozhlíželi se kolem sebe. Začínali se pomalu hýbat a vydávali první nesmělé zvuky.

Následovalo seznámení s právě narozenými mláďaty. Děti se opět sesedly do kruhu a předváděly jeden po druhém, co jsou za zvířátka. Spolužáci se snažili uhodnout, o jakého živého tvora šlo a zda byl šťastný nebo ho něco bolelo.

Postřehy z vlastní realizace:

Většina dětí se ztotožnila s domácími zvířátky, která dobře znají. Ve třídě není jediný žák, jehož rodina by nevlastnila nějakého živého tvora.

Zajímavé bylo zvířátko Davida a to Brachiosaurus. Volba vyšla z velkého zájmu chlapce o tato pravěká zvířata.

Velmi těžké bylo uhodnout zvířátko, které představovala Nikola. Ležela na koberci a posouvala se po břiše. Ruce se aktivně pohybovaly, nohy méně. Dívka nevydávala žádné zvuky. Spolužáci vyjmenovali několik živočichů, až volba padla na krtka, což bylo správně.

6.4 LISTOPAD – TŘETÍ MĚSÍC

6.4.1 Divadelní představení

Cíle:

Zvýšení sebevědomí dětí.

Vcítění se do role.

Udělat radost sobě i divákům.

Uvědomit si spoluzodpovědnost za zdařilý výsledek představení.

Motivace:

Učitelka ukázala dětem knížku Františka Hrubína: Dvakrát sedm pohádek a zeptala se, zda ji žáci znají. Několik žáků se přihlásilo, že si z ní doma čtou. Učitelka jednu pohádku přečetla. Děti zatím našly další z těchto pohádek ve své čítance.

Knížku pohádek si žáci ve svém volnu prohlíželi a četli si z ní .

Vlastní realizace:

- a) Paleček a jeho kamarádi
- b) Smolíček a jeskyňky
- c) O nezvedených kůzlotech

Děti dostaly namnožené texty pohádek. Z praxe vím, že žáci tohoto věku mají veršované pohádky velmi rádi. Dobře se jim pamatují, jsou jim blízké z rodinného vyprávění, velmi dobře vnímají převahu dobra a lásky v těchto textech.

Záměr učitelky byl zapojit do realizace pohádek co nejvíce žáků druhého ročníku. Ty děti, které nechtěly hrát, se měly zapojit do výroby rekvizit. Tento předpoklad se nesplnil, protože během nacvičování pohádek se zájem žáků hrát zvýšil na maximum.

Nejprve jsme si připravili pro nácvik dvě pohádky. Děti začaly zkoušet, každý měl právo říci svůj názor, jak hraním dramatisaci pohádek vylepšit. S nápady na různé úpravy přicházely děti již před vyučováním, protože doma s rodiči něco vymysleli.

Žáci, kteří hrát odmítli, začali projevovat zájem o nějakou roli. Jediné možné řešení bylo vybrat s žáky další z pohádek a nastudovat jí.

Během zkoušení pohádek jsme začali také vyrábět kulisy, jako například velkou šišku, na jejíž realizaci se podíleli všichni žáci. Bylo třeba nakreslit a vybarvit mnoho šupin. Také výroba stromů, koblížků, papírového domečku vyžadovala značné dovednosti. Tato činnost posílila víru dětí ve vlastní schopnosti. Důležité byly také kostýmy herců, na jejich realizaci se podílely nejen maminky, ale i tatínkové, protože například vyrobit kozlíkovi růžky je chlapecká práce. Zájem o dramatisaci pohádek přenesly děti ze školního prostředí do svých domovů.

Pohádky měli žáci předvést široké veřejnosti na předvánočním posezení v místní sokolovně. Před vlastním vystoupením měli malí herci strach a úsměvy se jim vytrácely z tváří. Tréma z dětí spadla ve chvíli, kdy se zvedla opona a ony začaly hrát. Atmosféra byla velmi příjemná, diváci se smáli dětské vynalézavosti a přirozenosti, s jakou ztvárnili své pohádkové postavy.

Postřehy z realizace:

Celé vystoupení dětský kolektiv sjednotilo. Žáci se museli spoléhat jeden na druhého.

Děti se naučily celé texty těchto tří pohádek nazpaměť a jejich hraním se bavily i ve svém volném čase.

Dalším nezanedbatelným přínosem byla společná práce školy a rodiny.

Zajímavá byla poznámka Michalky, která během hraní upozornila na skutečnost, že jeskyňky, které my hrajeme jsou proti těm z klasické pohádky hodné. Také Paleček a jeho kamarádi jsou, jako by byli z naší třídy.

Závěr:

V jednom z ranních kruhů jsme se snažili zhodnotit naše divadelní snažení. Jasnou odpovědí, zda byly děti spokojené, byla otázka, která zazněla z několika úst: „ A kdy zas budeme něco hrát paní učitelko.“

6.5 PROSINEC - ČTVRTÝ MĚSÍC

6.5.1 Hra se slovy

Cíle :

Prohlubovat schopnost plynule navázat na myšlenku svého spolužáka.

Rozvoj slovní komunikace.

Rozšiřovat schopnost naslouchat kamarádům.

Motivace:

Tři lidové hádanky, které děti neznaly. Učitelka tímto umocňuje zimní náladu.

Bělobradý mužíček
celou noc čaruje,
bez štětce a barviček
na okna maluje.

(Mráz)

Nemá ruce, nemá nohy,
na okýnko přece ťuká,
do chalupy nos nám strká.

(Meluzína)

Za mrazů na římse
bílé mrkve rodí se.

(Rampouchy)

Vlastní realizace:

Na začátku dopoledního vyučování si učitelka s dětmi sedla na koberec do kruhu. Přednesla jim hádanky, které vyvolaly řetězec hádanek, jež děti znají. Následovalo uvedení hry, kdy účastníci vytvářeli řetězec slovních seznamů. Učitelka držela v ruce kamínek a řekla větu obsahující přání: „Pod vánočním stromečkem si přeji najít knihu.“ Podala kamínek Renatce, která seděla vedle ní. Dívka větu zopakovala

a k jednoslovnému přání učitelky přidala své jedno přání: „ Pod vánočním stromečkem si přeji najít knihu a panenku.“ Předáváním kamínku získaly děti prostor pro vlastní vyjádření.

Postřehy z realizace:

Děti velmi rády vyslovují svá přání. Problém bylo vyslovit jenom jedno přání, ale vysvětlili jsme si že, musí samy zvážit, čemu dají přednost, stejně se budou muset jednou rozhodovat v běžném životě. Některé věci, lidi, činnosti musíme upřednostnit před ostatními. Většina žáků si přála hračky. Vhodně volené věty nedělaly při opakování nikomu problémy. Menší zaváhání nastalo ve chvíli, kdy bylo přání kolem dvaceti a děti je měly vyjmenovat. Všechny děti si společně pomáhaly při vyslovování přání.

6.5.2 Dramatizace koledy

Cíl:

Radost z obdarování.

Motivace:

Děti s učitelkou říkaly lidovou koledu, kterou dobře znaly:

„Dědečku, dědečku koleda,
dejte oříšek nebo dva,
nedáte-li oříšek,
provrtám vám kožíšek.“

Učitelka: „ A teď si zazpíváme koledu, kterou jsme se naučili v hodinách hudební výchovy a zkusíme si ji zahrát.“

Děti zpívaly koledu Štědrej večer nastal. Po dozpívání se žáci seskupili do čtyř skupin (rodin) v čele s panímámou (dívka v šátku). Následovalo naplnění proutěných ošatek jablíčky, ořechy a bonbony. Skupiny dětí s košíčky se přesunuly do rohů třídy a vítaly koledníky, což byly tři skupiny po čtyřech dětech. Koledníci zpívali a prosili o koledu. Když byly děti obdarovány, role se vyměnily. Z rodinných příslušníků se staly koledníci a ze zpěváků panímáma, pantáta a děti. Hra se opakovala.

6.5.3 Vánoční atmosféra

Cíle:

Prohloubení pozitivního vztahu ke svým spolužákům.

Umět mít rád sebe i ostatní lidi.

Popis situace:

Několik týdnů před vánočními svátky děti vyráběly ozdoby z přírodnin a papíru, využívaly k této práci i svůj volný čas o přestávkách a po vyučování. V rohu třídy byl vždy připravený vhodný materiál, kde se daly ozdoby zhotovovat. Liduška s pomocí tatínka přinesla malý smrček a děti ho po umístění ve stojanu začaly zdobit. Vlastní nápaditě vyrobené ozdoby přinášely také z domova. Úprava tohoto symbolu Vánoc trvala několik dní.

Týden před stanovenou vánoční besídkou jsme společně v ranním kruhu hovořili o tom, kdo koho chce obdarovat. Učitelka musí děti přesvědčit o potřebě, že se nesmí zapomenout s dárkem na žádného spolužáka. Do našich ranních kruhů v této adventní době neodmyslitelně patřil zpěv koled a seznamování s náboženským původem vzniku Vánoc. Děti se samy střídaly v předávání informací o narození Ježíška v Betlémě. Také jsme se snažili porovnat průběh vánočních svátků dnes a dříve. Určité informace opět žáci získali od svých prarodičů a učitelka je pouze vhodně doplnila.

Před vánoční besídkou si děti přinesly cukroví, které připravily doma maminky. Pod stromeček si děti daly dárečky a posadily se do kruhu. Následoval zpěv koled a obdarovávání. Děti si dárky rozbalovaly a dělily se s ostatními o svoji radost. Nastal čas hraní, který si děti zpříjemnily ochutnáváním cukroví.

Po příjemné besídce začaly všechny děti společně uklízet třídu.

Postřehy z realizace:

Z vánoční atmosféry se učitelka snažila „vytěžit“ zformování, zkvalitnění a zcitování vzájemných vztahů. Což se jí podařilo.

Důležitý je také fakt, že bez pomoci rodinných příslušníků by takovéto třídní činnosti neprobíhaly. Maminky musí nazdobit cukroví v časovém předstihu. Rodiče pomáhají také svým dětem s vybíráním a balením dárků. Př. Sabina se třídní besídky nemohla zúčastnit vzhledem k vysokým teplotám, maminka její dárky přinesla spolužákům sama.

6.6 LEDEN – PÁTÝ MĚSÍC

6.6.1 Slušné chování

Cíle :

Učit se ohleduplnosti a toleranci.

Doplňovat pravidla chování k ostatním členům skupiny a dospělým lidem.

Prohlubovat poznatky o členech vlastní skupiny, a tak si uvědomovat i své postavení.

Popis situace:

Do třídy vešla paní učitelka, která děti seznamuje s prací na počítači. Přišla se omluvit, že toto úterý kroužek nebude, protože musí navštívit lékaře. Děti se tvářily zklamaně a Abdel začal nahlas vykřikovat, že kroužek chce mít. Učitelka začala žákům vysvětlovat, že jim hodinu nahradí v následujících dnech. Ale Abdel ji znovu přerušil a prohlásil, že on chce pracovat s počítačem právě v úterý.

Ve třídě byla velmi napjatá atmosféra, kterou citlivě vnímali žáci i třídní učitelka.

Všechno vyřešila Liduška, která vstala, podívala se na Abdela a řekla mu, ať přestane na paní učitelku útočit, že ona za nic nemůže. Pak se obrátila na smutnou paní učitelku a s úsměvem jí řekla, že ostatním to nevadí. Děti souhlasně pokyvovaly hlavami. Abdel byl zamračený a nesouhlasně si pro sebe něco povídal.

Ranní kruh:

Žáci i třídní učitelka cítila, že je nutné si objasnit, jak na nás chování našeho spolužáka působilo, zda s ním souhlasíme nebo ne a proč.

Každý žák dostal do ruky kamínek a mohl se vyjádřit k chování Abdela a Lidušky. Většina dětí nedokázala souvisleji objasnit své pocity, ale shodli jsme se na tom, že nám při debatě žáka a učitelky nebylo příjemně a že jsme chtěli něco udělat, ale nevěděli jsme jak. Proto jsme byli rádi, když do hovoru vstoupila Liduška a zachovala se tak, jak jsme se měli zachovat všichni.

V dalších minutách jsme si s žáky popisovali podobné situace a hledali jsme jejich optimální řešení.

6.6.2 Edukace mimo školu

Cíle :

Navodit přívětivé klima v novém prostředí.

Schopnost orientovat se v neznámém prostředí.

Získat co nejvíce nových informací.

Uvědomit si, že spoluúčast v třídním kolektivu zajišťuje pocit bezpečí.

Popis situace:

Návštěva žáků druhé třídy byla předem zajištěna. Žáci byli přivítáni pracovníci knihovny v příjemném prostředí dětské knihovny. Vše bylo umocněno dětskými obrázky, barevnými knihami, neobvyklým prostředím a milým průvodním slovem.

Učitelka se ocitla v roli žáka, což bylo pro děti nové a zajímavé. Sociální roli učitele převzala pracovnice knihovny, která byla profesionálně připravená. Žáky seznámila s náplní své práce, s knižním fondem, s pravidly chování v tomto prostředí a s možnostmi půjčování knih. Těžištěm druhé části našeho programu bylo seznámení s pohádkovými postavami. Zde se střídaly různé činnosti související s uvědoměným čtenářstvím.

Postřehy z realizace:

Domnívám se, že naše návštěva krajské knihovny byla pro všechny zúčastněné přínosem, což se potvrdilo následující den v ranní kruhu, ale i v hodinách čtení.

Pro většinu dětí to byla jedna z prvních návštěv krajského města bez doprovodu rodičů.

Značně náročná byla jen cesta autobusem, který byl zcela přeplněný. I tuto nepříjemnou situaci děti zvládly.

6.7 ÚNOR – ŠESTÝ MĚSÍC

6.7.1 Hra na zvířátka

Cíle:

Dát dětem příležitost ke kontrolovanému emocionálnímu vybití.

Poskytnout každému účastníkovi hry prostor pro sebevyjádření.

Popis situace:

Žáci se shromáždili v kruhu kolem koberce, v jehož středu ležely karty a na nich napsaná slovesa. Př.: hněvat se, zlobit se, být veselý, být najedený, být šťastný apod. Karty byly rozmístěny kolem plyšové hračky znázorňující kočku.

Nejprve jsme si s žáky vyprávěli, co všechno může dělat kočka, jaké může mít nálady a pocity. Děti zvířeti připisovaly lidské vlastnosti, což byl záměr učitelky.

Pak si všichni účastníci klekli a učitelka začala větou spojenou s pohybem: „Když se kočka hněvá, udělá.“ Zde naznačila seknutí kočičím drápkem. Všechny děti větu společně opakovaly a napodobily pohyb rukama, který předvedla učitelka. Došlo zde ke spojení pohybu se zvukem.

Ve hře pokračovala Nikola větou: „Když se kočka bojí, udělá.“ Dívka se stočila do klubíčka. Větu opakovaly všechny děti a stočily se do klubíčka.

Vystřídalo se několik žáků. David přinesl z krabice další plyšové zvířátko, tentokrát to byl pavouk a umístil ho do středu kruhu místo kočky.

Hra se opakovala tak, aby se jí zúčastnily všechny děti.

Poznatky z realizace:

Žáci byly pozitivně motivováni plyšovými zvířátky, která jsou součástí jejich běžného života.

Děti v tomto mladším školním věku vlastní živé zvíře a s rodiči se o něj starají. V naší třídě vlastní kotě či psa většina dětí, samozřejmě jsou křečci, andulky, králíci, strašilky, morčata, fretky apod.

Děti se zapojily do hry spontánně a s chutí se vžívaly do pocitů zvířátek.

6.7.2 Hra se zlodějem

Cíle:

Budovat v žácích smysl pro spravedlnost.

Uvědomovat si důsledky krádeže.

Popis situace:

V místním obchodě žáci prvního stupně naší základní školy opakovaně zcizovali sladkosti. Bylo nutné na tuto situaci reagovat, učitelka zvolila formu hry.

Do středu kruhu, kde žáci seděli, učitelka umístila židli, na kterou posadila látkovou loutku. Dětem řekla, aby si představily, že zde sedí zloděj, který právě okradl stařenku o poslední peníze a také kradl v obchodě. Děti si začaly promýšlet věty, které by zloději řekly. Po vyzvání učitelkou, šly vždy dvě děti k loutce a komunikovaly s ní. Ve většině případů žáci zloději nadávali, přesvědčovali jej o jeho nevhodném chování a vysvětlovali zloději, jakým vážným důsledků může jeho jednání vést.

6.8 BŘEZEN – SEDMÝ MĚSÍC

6.8.1 Umíme si společně hrát i odpočívat

Cíle:

Prolomit přetrvávající ostych u některých žáků v kolektivu třídy.

Odbourat strach z blízkého kontaktu mezi některými dětmi.

Popis situace:

Hra byla zaměřená na překonání strachu z veřejného vystoupení před kolektivem třídy, který přetrvává u některých dětí.

Svůj verbální projev spojí děti s pohybem. Učitelka vysvětlila pravidla a postup při hře.

Učitelka: „ Chytili jsme takovouhle rybu.“

Učitelka s několika žáky znázorňuje rukama malou rybu, větu všichni opakují, ale ukazují větší rybu. Po třetí znovu děti větu opakují a ukazují největší rybu, jakou mohly chytit.

Hra úspěšně pokračovala, žáci vymýšleli další podobné věty.

Př. : „ Viděli jsme takovéhle strašidlo.“

„Zahlédli jsme takovéhle letadlo.“

„Utekl nám takovýhle veliký pes.“

6.8.2 Tělovýchovná chvilka

Žáci při odpoledním vyučování začali být unavení, proto učitelka vyzvala děti k odchodu do volné učebny, kde si vytvořily dvojice. Účastníci si stoupli k sobě zády a proplekli si vzájemně ruce. Učitelka žákům vysvětlila, že jeden z dvojice představuje strom, druhý člen dvojice je medvěd, kterého svědí záda a potřebuje se poškrábat o strom. Děti se ve dvojicích dohodly na příslušných rolích, které budou zastávat a medvědi se začali vertikálně pohybovat. Po uplynutí určité doby se role vyměnily.

6.9 DUBEN – OSMÝ MĚSÍC

6.9.1 Velikonoce – probouzení nového života

Cíle :

Prohlubování a upevňování velikonočních rituálů.

Vzájemná tolerance mezi dětskými zástupci jednotlivých náboženství.

Poskytnout každému žákovi koridor pro sebevyjádření v umění.

Školní činnosti spojené s velikonočními svátky:

- a) Nácvič velikonočních říkanek a jarních písní.
- b) Zdobení kraslic.
- c) Objasnění slavnosti vzkříšení.
- d) Jarní výzdoba třídy.
- e) Pletení pomlázky.
- f) Pěstování osení.

Postřehy z realizace.

Děti se na tyto jarní svátky velmi těšily. S elánem pronikaly do tajů nových technik zdobení kraslic. Vědí, že vajíčko je symbolem nového života.

Také pletení pomlázky z vrbového proutí bylo pro většinu dětí novou tvořivou zkušeností. Tento zvyk totiž mizí i z vesnic, nákup pomlázky je pro rodiče časově méně náročný.

Velikonoce i jaro jsou spojeny s probouzením země a narozením mláďat. Proto jsem opět výzdobu třídy spojila s výrobou papírových loutek zachycujících mláďata různých zvířat. Děti pracovaly velmi pečlivě a výrobky si samy rozmístily po celé učebně.

I tento rok jsem našla pro děti vhodné velikonoční říkanky, které chlapci spojují s vyšleháním děvčat.

Parapety oken se během několika dní zazelenaly osením, které si žáci sami naseli.

Jarní hra:

Žáci ve třídě se rozdělili na pět skupin. Každá skupina představovala určitá zvířata. První skupina byla jehňata, druhá skupina kuřata, třetí skupina kachňata, čtvrtá skupina kůzlata a pátá skupina kořata. Členové jednotlivých skupin vydávali zvuky typické pro jejich druh.

Učitelka před hrou ve volné učebně schovala semínka hrachu, slunečnice, máku, fazolí apod.

Hráči je hledali a jestliže některé „zvířátko ulovilo kořist“, svolávalo zvířecím hlasem svou skupinu a odevzdávalo semínka vůdci smečky.

Zvířecí skupina, která měla nejvíce úlovků, vyhrála.

6.10 KVĚTEN – DEVÁTÝ MĚSÍC

6.10.1 Pobyt v přírodě

Místo pobytu : Zbyslavce v Železných horách

Doba trvání : 5 dní

Počet dětí: 40

Třídy : I.A, II.A, III.A

Dozor: . třídní učitelka prvního ročníku
. třídní učitelka druhého ročníku
. třídní učitelka třetího ročníku
. ředitelka základní školy
. vychovatelka

Cíle:

Odpoutání dětí od rodiny.

Posilování sebedůvěry dítěte.

Hledání pocitu sounáležitosti k dětem stejné věkové skupiny.

Program:

První den – pondělí –	příjezd ubytování večerní hry
Druhý den – úterý -	dopolední vyučování odpolední vycházka do blízké vesnice večer u ohně
Třetí den – středa -	dopolední vyučování branný závod v lese večerní soutěž ve zpěvu
Čtvrtý den – čtvrtek -	celodenní výlet večerní program spojený s loučením
Pátý den – pátek -	odjezd domů

Některé podnětné činnosti posilující klima třídy v novém prostředí

6.10.2 Seznámení s neznámým prostředím

Cíl :

Překonání obav z neznámého prostředí

Pomoc mladším kamarádům

Zmapování nového prostředí

Popis situace:

Celý zbytek dopoledne byl věnován příjezdu do ubytovny, rozdělení dětí na pokoje, úklidu věcí do skříní. Zejména srovnání oblečení do šatních skříní dělalo školákům značné problémy, protože většinu těchto úkonů dělají maminky. Aby si děti uklízely, byly motivovány každodenním bodováním spojeným se sladkou odměnou.

Odpolední program byl zaměřen na poznávání nejbližšího okolí budovy a tvorbu nejzajímavější mapy Zbyslavce. Děti pracovaly ve skupinách s věkovými rozdíly. Role ve skupinách si žáci rozdělili podle schopností, kterými disponují. Všechny práce byly vystaveny na společné chodbě a děti hlasovaly o nejhezčí z nich.

Večerní program probíhal na blízkém hřišti, kde si děti mohly vybrat z nejrůznějších činností. Většina chlapců hrála fotbal, někteří se zapojili mezi děvčata a budovali na kraji lesa obydlí pro lesní skřítky nebo hráli s paní ředitelkou na schovávanou.

6.10.3 Edukace v přírodě

Cíle :

Schopnost přijímat nové poznatky ve volné přírodě

Správné chování v přírodě

Úcta ke stromům a rostlinám

Popis situace:

Odpolední naučné vycházce předcházela čtyřhodinová výuka, která byla naplněná motivačními hrami. Hodina matematiky probíhala v učebně i na chodbě, kde děti pracovaly společně i ve skupinách. Nejvíce se žákům líbilo opakování násobilky pomocí motivační hry: „ Honzo, kolik je 5.3 ?“ Pokud žák řekl správný výsledek, mohl jej realizovat v krocích. Vítěz se dotkl učitelky a hra začala znovu pod jeho vedením. Také hodina čtení na trávníku před hlavní budovou byla příjemná nejen žákům, ale i vyučujícím.

Odpolední program byl zaměřen na výuku v lese, která probíhala během vycházky do nedaleké vesnice. Děti plnily různé úkoly spojené s poznáváním rostlin a orientace v prostoru. Při delším odpočinku byla zařazena hra s využitím pohybu a pantomimy.

Motivace:

Vyprávění učitelky: „ I v lese je živé společenství, je jen potřeba se nad tím zamyslet. Každý strom je živý, dýchá, roste, nasává svými kořeny vodu a živiny, někdy je nemocný. Umí si povídat šuměním se svými přáteli stromy. Má své děti v podobě malých stromků, které vyrostly z jeho semen. Kolem stromů jsou jejich kamarádi pařezy i oni stále žijí, jsou kořeny pevně zasazeni v životodárné zemi. A teď si představte děti, že jste pařezy. Proto musíte ztuhnout, nehýbat se, jste pevné dřevo. Zavřete oči a představte si, že jste pařez, který čeká až přijde noc s úplňkem a vy ožijete. Jste staré, pokroucené pařezy a kouzelný měsíc vás svým paprskem oživil. Pomalu se probouzíte, ožíváte, začne vám tepat srdce, otevřete oči, pomalu se začnete hýbat, ale jde to velmi těžko. Vaše pokřivené paže a nohy se jen pozvolna začínají hýbat. Pozdravíte se dotykem s přítelem pařezem, pohlídáte sousední strom, který vás chrání. Radujete se z místa, kde žijete. Měsíc odchází a vy pomalu a těžce usínáte, ale těšíte se na další očarování.

Provedení:

Žáci se postupně sesedli kolem učitelky a poslouchali její vyprávění. Pokud někdo začal vyrušovat, sami jej napomenuli. Příběh je vtahoval do vlastního provedení a spolu s vypravěčem se stávali pařezy. Prožitek byl dokonalý a děti jakoby viděly lesní společenství novými očima.

Večerní hra : „ Tichá pošta“

Cíle :

Prohloubení vzájemného kontaktu se spolužáky.

Nebát se říkat pozitivní pocity.

Navodit příjemnou atmosféru.

Popis situace:

Žáci si sesedli do kruhu kolem ohniště. Pravidla hry děti dobře znaly , změnil se jen obsah posílané zprávy. Šlo o to posílat jen radostné zprávy. Začínala učitelka a poslala větu: „ JSEM MEZI VÁMI ŠTASTNÁ.“ Tuto větu si žáci šeptáním předávali v kruhu , poslední účastník sedící vedle učitelky částečně upravenou větu řekl nahlas. Děti bez problémů posílaly další krátké věty. Před ukončením hry učitelka dětem připomněla fakt, že v dřívějších dobách si generace lidí tímto způsobem předávaly informace .Mnohé pověsti a pohádky se dochovaly právě díky ústní lidové slovesnosti.

6.10.4 Cesta na hrad

Cíle :

Nenásilné seznámení s historickými fakty o hradu.

Překonání individuálních fyzickým i psychickým problémů během pochodu.

Upevnění přátelství.

Popis situace:

Před odchodem z ubytovny si děti připravily do svých batohů pláštěnky, peníze , jídlo a pití na celý den. Starší děti kontrolovaly mladší kamarády , zda mají vše potřebné.

Počasí bylo příznivé a děti se snažily orientovat v přírodě podle turistických značek a map. Trasu pěšího výletu si zpracovaly předešlý den pod vedením učitelek.

Cesta vesnicemi a po silnicích probíhala organizovaně. Starší děti upozorňovaly na možné nebezpečí své mladší spolužáky. Po lesních pěšinách se dětem šlo mnohem příjemněji, mohly jít ve větších skupinách a živě diskutovat.

Pobyt na hradě Lichnici byl spojen se získáním základních historických informací , ale i s průzkumem místního podzemí a hrou na rytíře.

Postřehy z realizace.

Abdel si nezáměrně polil čajem všechno jídlo. Učitelka i děti tento fakt zpozorovaly a některá děvčata se s chlapcem o svoji svačinu rozdělila. Také peníze si chlapec všechny utratil již předešlý den a nedovedl se vyrovnat s tím, že si nemůže nic koupit. Není z rodinného prostředí veden k hospodaření s penězi.

Vztah učitelky s kolektivem dětí se velmi prohloubil a zkvalitnil.

Pro některé děti toto byl nejdelší pochod , který zažily, protože s rodiči se vozí auty.

6.11 ČERVEN – DESÁTÝ MĚSÍC

6.11.1 Letnice – spojení člověka s přírodou

Cíle:

Úcta a pokora k přírodě

Ohleduplnost k hodnotám vytvořeným našimi předky

Popis realizace:

Se souhlasem vedení základní školy připravila učitelka se žáky kmenové třídy dopolední vycházku o letnicích. Záměrem našeho toulání v blízkém okolí Habrů bylo vyhledání klíčových míst a seznámení se s jejich současným stavem.

Nejprve jsme se vydali k potoku Sázavka a připomněli si, ke kterému úmoří patří. Podél potoka jsme se dostali ke studánce Rožvaldě. Děti si vyprávěly starý příběh o jejím vzniku, spojený se středověkými popravami, které se konaly na kopci nad studánkou. Následovalo vyčištění studánky a jejího okolí.

Další naše cesta směřovala k místnímu židovskému hřbitovu. V minulých letech byl devastován při hledání zlata v hrobech. Dnes je opravená vnější ochranná zeď a prostor mezi hroby je pravidelně upravován.

Zde jsme si s žáky vyprávěli o Židech žijících v Habrech, o jejich osudech během druhé světové války. Také se učitelka zmínila o posvátnosti tohoto místa, na které přenášeli věřící své zemřelé až z Kutné Hory. Děti zde objevily velmi zajímavé náhrobky, ale i rostliny. Žáci citlivě vnímali krásu tohoto místa.

Poslední zastávka při našem společném putování byl městský úřad s místní kronikou.

6.11.2 Chráníme sebe i své kamarády

Cíle :

Rozeznat nebezpečí při dětských hrách, v přírodě, v kontaktu s neznámými lidmi.

Pomoc při nehodách.

Realizace č.1

Hra na bouřku

Popis realizace:

Učitelka začala vyprávět: „Na nebi se objevily černé a šedivé mraky, v dálce se začalo blýskat , také je slyšet hřmění.“

S žáky jsme začali znázorňovat pomocí zvuků hřmění: „ Hmmm – brrrrmm ! Práááask! Křáááapy , křáp! Brrrrmmm!“

Následovala diskuse , jak nejlépe se zachováme při bouřce,pokud nejsme doma. Jaká nebezpečí nás mohou postihnout.

Cíl:

Spojení textu s kresbou a její působení na chování dětí.

Realizace č. 2

Kaligramy

Popis realizace:

Na tabuli učitelka nakreslila vykřičník. Vysvětlila dětem , že se mají společně pokusit sepsat na tabuli slova tak , aby náš text vytvářel obraz podobný vykřičníku. Vlastními slovy jsme společně „malovali“ na tabuli obrázek.

Slova upozorňovala na správné chování při jízdě na kole. Výsledný obrazec se žákům velice líbil a pod jeho vlivem tvořili vlastní kaligramy.

7 Rodiny a jejich vliv na klima druhé třídy

7.1 Úvodní slovo

Výzkum jsem prováděla na venkovské škole, kde převládají úplné rodiny. Životní styl a hodnoty venkovského člověka jsou ještě pod vlivem tradic a relativního konzervatismu, a tak úcta k úplnosti rodiny je výraznější, což se kladně odráží na výchově dětí. Neúplných rodin je podstatně méně, takže tento jev příliš neovlivňuje klima ve třídě.

Klima naší třídy ovlivňují do určité míry vztahy mezi jednotlivými rodinami, které žijí v určitých předsudcích. Děti přicházejí do školy zatížené problémy, které na ně rodiče, mnohdy neúmyslně, přenášejí. V posledních letech se objevil další pozoruhodný prvek ovlivňující klima třídy a tím je prolínání etnik na českém venkově a přístup třídního učitele k tomuto problému.

Dalším současným jevem je přistěhování sociálně slabých rodin do našeho regionu a na to navazující řada problémů.

Protože kresba je v období mladšího školního věku ještě spontánní, přirozená a velmi příjemná činnost, zahrnula jsem ji do svého výzkumu.

Vznikly **kresby „Začarovaných rodin“**, které jsou velmi zajímavé. Žáci byli vyzváni, aby nakreslili zvířata, v než by se členové jejich rodin i oni sami mohli proměnit, kdyby přišel kouzelník a začaroval je.

V kresbě rodiny dítě po svém zobrazuje rodinu, a pomocí rozmístění, velikostí postav, naznačené interakce nebo její nepřítomnosti, ale i upřednostňování začarovaných lidí či věcí, vypovídá o sobě a rodině mnohé, co by slovně nedovedlo sdělit.

Do tohoto typu kresby se promítá i hierarchie pozic, ale třeba i zvládané napětí.

Pozoruhodný je fakt, že ve většině kreseb žáků druhého ročníku jsou členové rodin různá zvířata, jen v ojedinělých případech jde o rodinu soví nebo psí.

Kresby také dokazují, že se dítě v tomto věku velmi dobře orientuje v pojmu rodina.

7.2 Charakteristika rodin – osnova

- a) - počet členů rodiny
- b) - bydliště
- c) - současná situace
- d) - vztahy v rodině
- e) - podnětnost kulturního prostředí rodiny
- f) - vliv rodiny na klima třídy
- g) - rozbor kresby rodiny

Získání informací :

- . školní dotazník
- . reflexní deník pedagogické praxe
- . kolektiv učitelů
- . výchovný poradce
- . rozhovor s rodiči , prarodiči
- . rozhovor s žáky
- . pozorování žáků
- . vychovatelé ze školní družiny
- . učitelky z mateřské školky

7.2 Přehled jednotlivých vybraných rodin

- a) Ukrajinská rodina
- b) Etnicky smíšená rodina
- c) Rodina s adoptovanými dětmi romského původu
- d) Neúplná rodina
- e) Rodina, kde trvale chybí otec
- f) Rodina s tělesně handicapovanými rodiči
- g) Rodina nábožensky založená
- h) Početná rodina
- ch) Úplná rodina
- i) Rodina s mentálně handicapovaným sourozencem

7.3.1 Ukrajinská rodina

Kořeny této rodiny sahají na Ukrajinu do Lvovského okresu. Mikhayl se narodil v Radechivu. Babička s dědečkem dál žijí v této vesnici a chlapec s rodiči zde i letos prožili část prázdnin. Mykhayl tvrdí, že je jediný z těchto vesnických dětí, kdo trvale žije v cizině.

Tříčlenná rodina odešla do Česka na jaře roku 2003 z důvodů nezaměstnanosti obou rodičů. Chlapec začal v květnu 2003 navštěvovat Mateřskou školu v Habrech, i když na Ukrajině již chodil do první třídy.

V následujícím školním roce nastoupil Mykhayl do první třídy Základní školy v Habrech. Většinu spolužáků znal z mateřské školy a velmi dobře vnímal český jazyk. Jeho nasazení, zájem, chuť se učit byla podmíněna podporou, kterou má chlapec v obou rodičích.

Tato ukrajinská rodina se v novém prostředí velmi dobře sociálně adaptovala. V místě žijící rodiny ji posuzují příznivě, dochází k navazování oboustranných kontaktů a dokonce přátelských styků. Mykhayl získává a prohlubuje své dosavadní kamarádské vztahy, které přesahují kolektiv třídy.

Žák ovlivňuje klima třídy svojí bystrostí, hravostí, kamarádstvím. Značným přínosem jsou informace o rodišti. Spolužáci jeho přítomnost vyhledávají.

Kresba rodiny:

Obrázku vévodí dvě budovy, spojené žebříkem. Jeden z domů je pobořen, druhý je dům, kde v současnosti rodina bydlí. Maminka je zachycená jako opice, Mykhayl je bobr a tatínek je slon. Kresba zaujme pozorovatele zachycením protipólů dobra a zla. Pozoruhodný je také podpis žáka na rubu práce: Michal..

7.3.2 Etnicky smíšená rodina

Otec chlapce je z Jordánu, matka pochází z blízké vesnice u Habrů. Oba jsou vysokoškolsky vzdělaní lidé, společně žijí v Habrech.

Rodina žije v duchu evropských tradic, s několika drobnými změnami. Jednou z těchto změn je, že děti nejedí vepřové maso. S pobavením přijali rodiče zájem svého syna o výuku náboženství v křesťanském duchu.

Abdel je velmi živý, s chutí překřikuje své spolužáky. Často je popudlivý a urážlivý. Rád vyhledává děti a pokud se dotknou jeho ega, reaguje nadávkami, ránami do lavice a pláčem. Velmi rychle však zapomene na vzniklé problémy a znovu se zapojuje do hry.

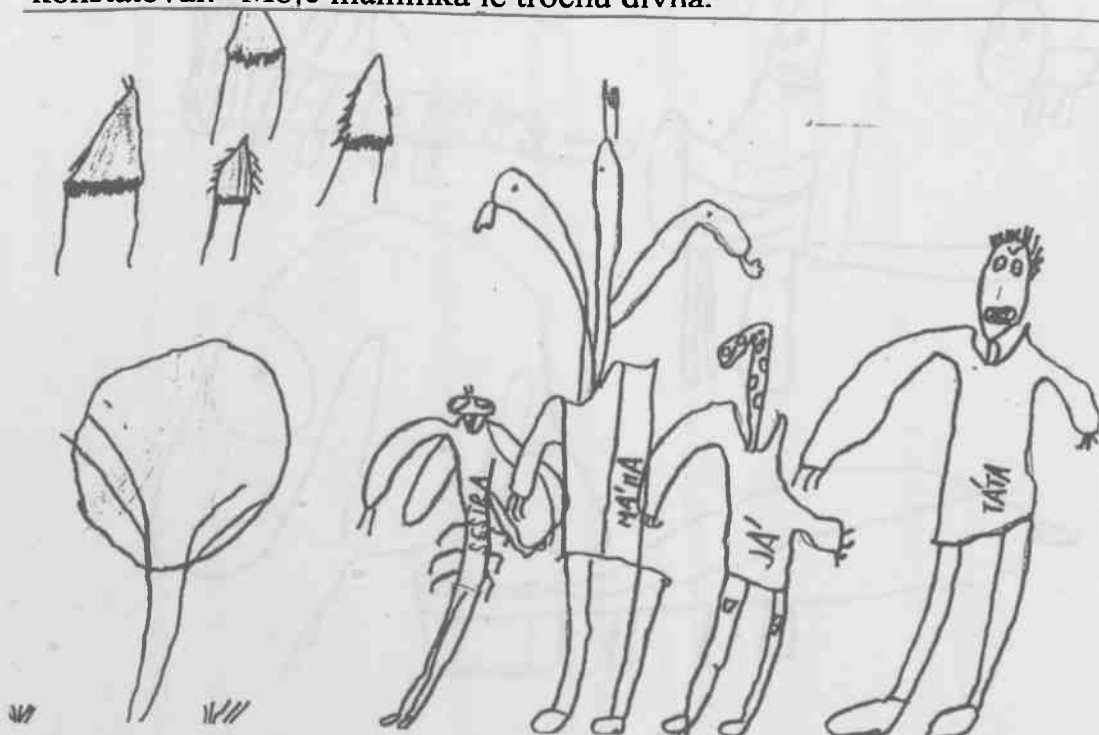
Spolužáky obohacuje zejména svými informacemi o rodičích svého otce, o jeho rodné zemi, případně o Egyptě, kde žije chlapcův strýc.

Žák je inteligentní, svými vědomostmi přesahuje svojí věkovou hranici. Do prvního ročníku nastoupil o rok dříve, ve škole je velmi úspěšný.

Kresba rodiny:

Drak uprostřed obrázku je maminka, která celou rodinu řídí. Jejího těla se dotýká Abdel v podobě žirafy. Tatínek je gorila. Maminka drží za křídlo malou sestřičku Lindu, kterou chlapec nakreslil jako mouchu, čímž charakterizoval její tichou povahu.

Když si Abdel prohlížel svoji kresbu, zakroutil nad ní hlavou a hlasitě konstatoval: "Moje maminka je trochu divná."

7.3.3 Rodina s adoptovanými dětmi romského původu

Rodiče Tomáše jsou starší než rodiče jeho spolužáků, důvodem je pozdější adopce dětí. Jejich snahou je vychovat z chlapce pracovitého a čestného člověka. Tomáš má starší sestru.

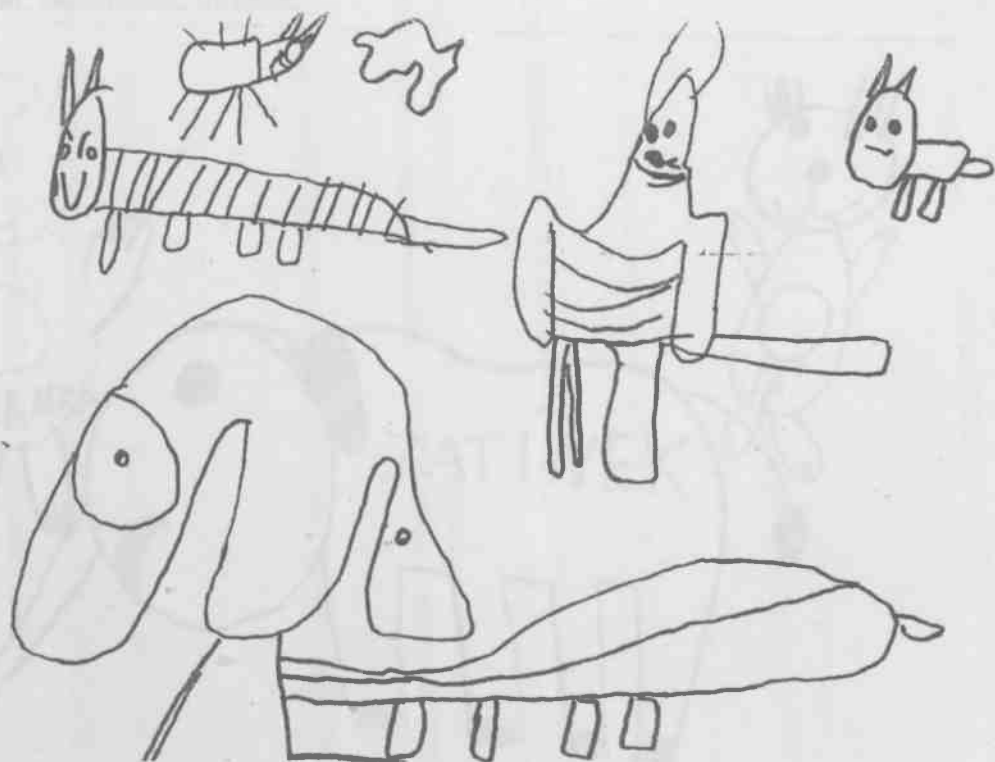
Rodina žije v nedaleké vesnici, obklopeni přírodou, o které chlapec rád vypráví.

Žák má problémy s udržením pozornosti, velmi rychle se unaví, často nemá chuť psát, počítat nebo kreslit.

Má rád dobu přestávek, kdy kolem sebe soustřeďuje kamarády a hraje si s nimi a se svými autičky, které nosí do školy. V kolektivu spolužáků je Tomáš oblíbený pro svoji klidnou, usměvavou a nekonfliktní povahu. Mezi jeho oblíbené kamarády ve třídě patří, jinými dětmi přehlížená, Kristýnka. Do klimatu třídy přináší radost a dětskou pohodu.

Kresba rodiny:

Na chlapcově obrázku zaujme zvířátko, které přesahuje polovinu kartonu, je to pes – tatka, který se synovi velmi věnuje. Nad hlavou psa se usmívá kočička – maminka. V horní části práce je sestra, zde Tomáš napsal, že je to pes a opice. Teta jako kocour s rovným ocasem patří také do rodiny. V rohu obrázku se mile usmívá kotě – Tomáš.

7.3.4 Neúplná rodina

Renata na konci druhého ročníku ztratila tatínka, který zemřel. Věkový rozdíl rodičů byl třicet let.

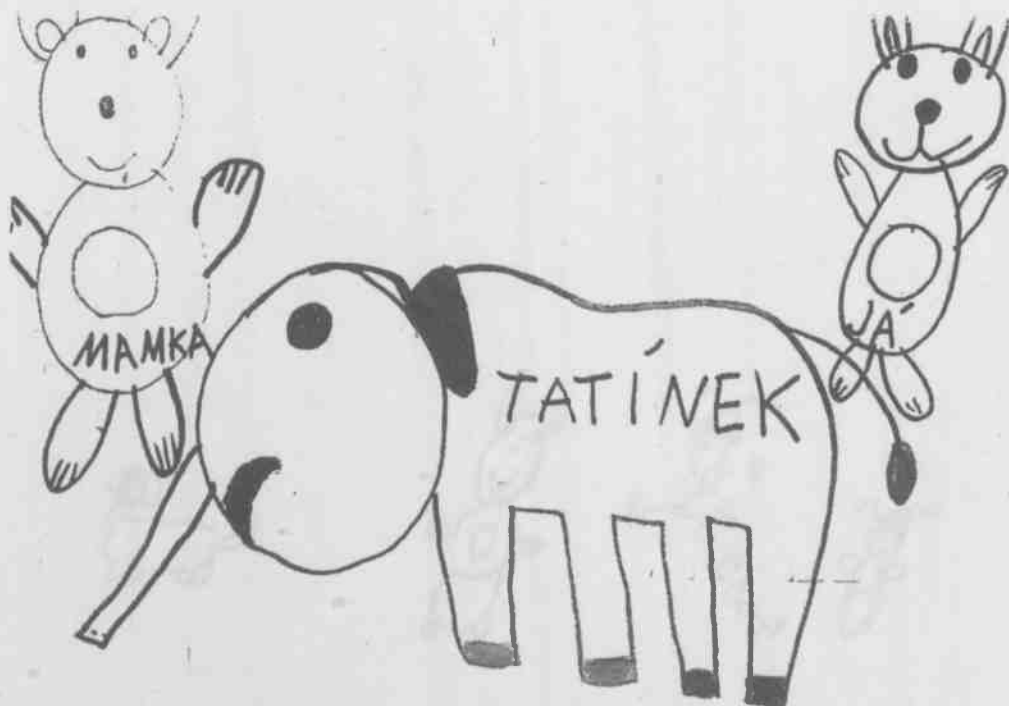
Bezstarostný život dívky se velmi změnil, velmi těžko chápe danou situaci. Při diskuzích v ranních kruzích předává beze slov kamínek. Maminka řeší své problémy s dcerou, která se jimi velmi trápí. Renata žije s matkou v blízké vesnici, dívka je často sama doma a bojí se. Matka je v této době ještě v zaměstnání .

Lze zde vidět velký rozdíl mezi žákyní v prvním ročníku, která byla veselá , spokojená, sebevědomá, a dívkou v druhém ročníku , která se uzavírá pod tíhou reality života.

Se spolužáky o svých problémech nemluví, ale pomoc hledá a nachází u učitelek a vychovatelek ve školní družině. Svoji těžkou životní situaci konzultuje ve škole i matka Renaty.

Kresba rodiny:

Renata nakreslila maminku jako medvěda, sebe jako králíčka a nezapomněla ani na mrtvého tatínka – slona, který se jediný neusmívá. I z obrázku je patrné , že se dívka nedovede vyrovnat se ztrátou otce – kamaráda, ochránce, učitele.

7.3.5 Rodina, kde trvale chybí otec

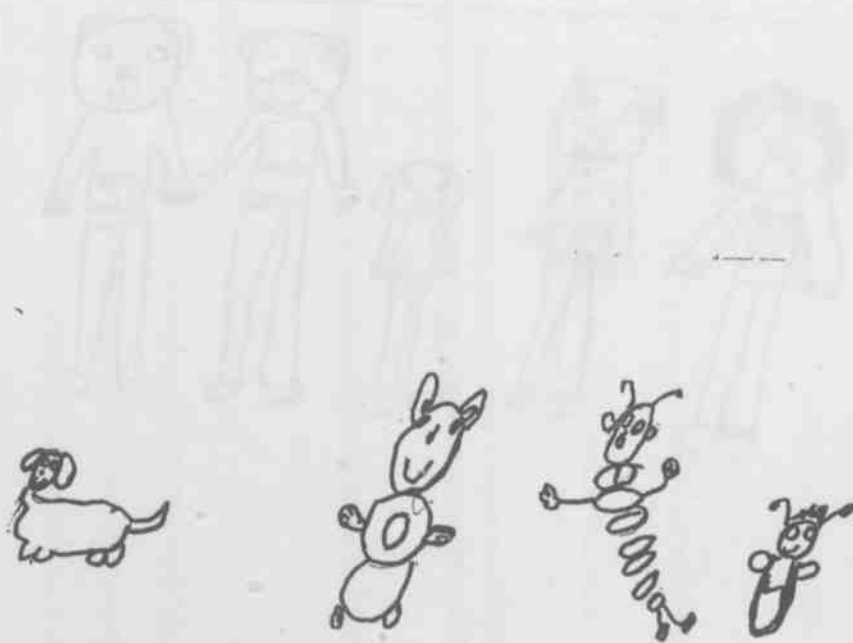
Rodina Kristýnky je vedena jedinou, zato pevnou rukou maminky, která si ponechala své rodné příjmení . Dívka i její o rok mladší bratr mají příjmení otce, o kterém Kristýnka říká, že je alkoholik . že s nimi nežije. Tento fakt dívku podstatně nezasahuje a spolužáci ho přijali stejně samozřejmě jako ona.

Žákyně je málomluvná, velmi tichá, neprůbojná, pomalá , což vede k tomu, že je všude poslední a sama . V kolektivu třídy má však dva velké kamarády, kteří ji nenechají dlouho samotnou. Je to Tomáš, s kterým si ráda hraje a směje se . A spolužák David, který si s Kristýnou sedl do jedné lavice , navštěvuje ji doma a říká , že ji má rád.

Kresba rodiny:

Dívka zachytila členy své rodiny na spodním okraji listu. Tři čtvrtiny archu jsou prázdné.

Průvod zvířátek vede Kristýnka – pejsek, za ní kráčí usměvavá maminka – medvěd, na konci řady je bratr – brouček s tykadly. Veselá housenka je dospělá sestra, která již má svoji rodinu.

7.3.6 Rodina s tělesně handicapovanými rodiči

Nikola je jediným vlastním dítětem tělesně handicapovaných rodičů. Maminka kromě pohybového znevýhodnění velmi nesrozumitelně mluví. Tatínek je handicapován tělesně. Přesto oba dva pracují a do zaměstnání dojíždějí každý den. Dceru vedou k samostatnosti, což se pozitivně odráží na klimatu třídy.

Dívka se stává vůdčí osobností v kolektivu třídy. Ráda řeší problémové situace. Je veselá, upřímná, zvědavá a pracovitá. Má kamarády nejen mezi děvčaty, ale i chlapci.

Když Nikola mluví o své „nádražácké“ rodině, je na ni náležitě pyšná.

Kresba rodiny:

Při pohledu na zvířátka, která charakterizují členy rodiny, nás zaujme úsměv na jejich tvářích. S výjimkou bratrance – lva, který se tváří zarputile. Ale i ten by nikomu neublížil.

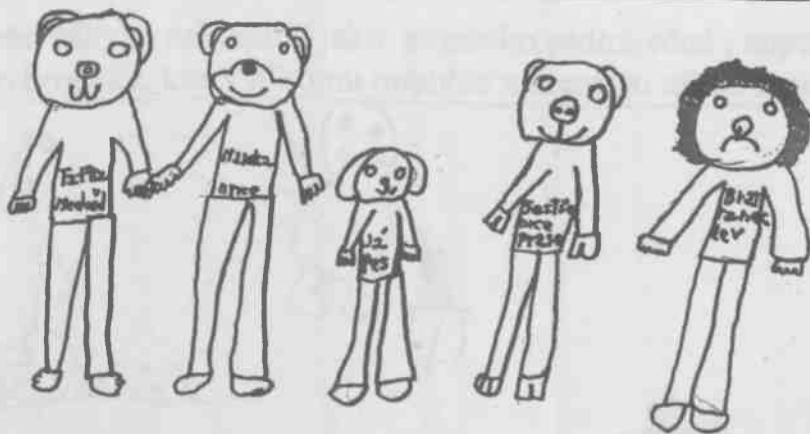
Tatínek – medvěd vede celou rodinu a drží za ruku maminku – opici.

Nikola je malý pes.

Zajímavé je, že dívka do rodiny zahrnula sestřenicí – prase a bratrance.

Postavičky mají znaky zvířátek i lidí.

Kresba působí velmi pozitivně.

7.3.7 Rodina nábožensky založená

Tato rodina má pět členů , ve všední dny však doma zůstává jen Liduška s rodiči , starší sourozenci jsou ve škole. Sestra Tereza studuje na vysoké škole a bratr Martin na střední škole.

Rodiče dívky jsou pozoruhodní , skromní lidé , kteří své děti vychovávají podle zásad církve husitské.

Liduška je vlídná, čestná , vstřícná. Dovede se zastat nejen svých spolužáků , ale i učitelky. Nebojí se před celou třídou říci svůj názor. Vede své spolužáky k potřebě zamýšlet se nad nejrůznějšími situacemi a nesobecky je řešit.

Žákyně přináší do třídního klimatu pocit pohody a dobra.

Kresba rodiny:

Na této kresbě je pozoruhodné, že některá zvířátka mají jen zvířecí znaky a u jiných se rysy zvířecí mísí s lidskými.

Celkový dojem z kresby je velmi pozitivní.

Maminka je fena s ženskou (lidskou) postavou a psími slechy. Bratr Martin má prasečí hlavu . Když je doma, tak Lidušku bratrsky škádlí, a proto se na jejím obrázku změnil ve špinavé prase.

Tatínek je milý krtek s lidskýma rukama a lopatkou, aby mohl pracovat.

Tereza je dobrosrdečný tučňák , který má svoji mladší sestru velmi rád.

Sebe žákyně nakreslila jako sluníčko sedmítečné , nepatrného , milého broučka, který nikomu neublíží a kterému nikdo neublíží.

7.3.8 Početná rodina

Do pevného svazku této rodiny patří mimo tatínka, maminky a jediného syna, také dědeček, vůdčí osobnost, babička a strýc. Tito všichni členové rodiny se velmi intenzivně podílejí na výchově Davida, což se projevuje úvahami, které nejsou adekvátní věku dítěte a vedou k nepochopení a distancování ze strany jeho spolužáků.

Do školy i ze školy bývá doprovázen některým z členů své rodiny, není veden k samostatnosti. V nejrůznějších činnostech bývá na posledním místě.

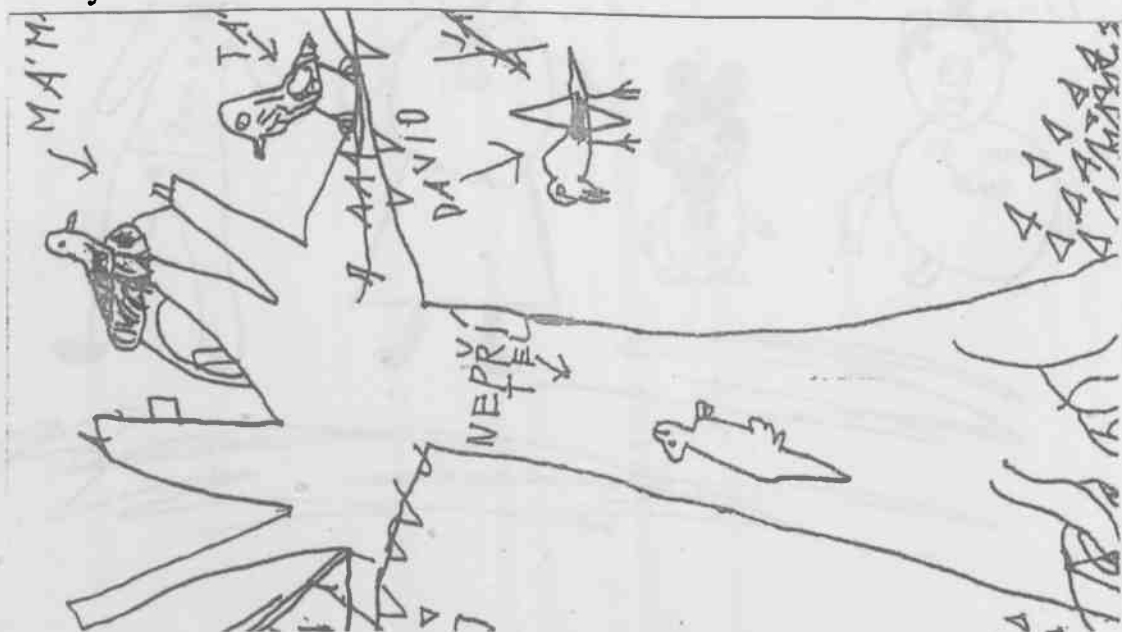
Velmi pozoruhodná je jeho náklonnost ke spolužačce Kristýně, kterou má rád, pomáhá jí s učením, vyhledává její přítomnost nejen ve škole, ale i po vyučování. Podařilo se mu začlenit dívku do kolektivu třídy.

Rád se účastní dětských her o přestávkách a spolužáci ho uznávají. Jeho problémem je častý únik do světa fantazie a následná nepozornost při plnění školních úkolů. Jeho vědomosti z různých oblastí lidského života jsou obdivuhodné a obohacují znalosti ostatních dětí.

Kresba rodiny:

Svoji rodinu nakreslil David jako jeden druh zvířat – ptáky. Jde o sovi rodinu. Na obrázku je zachycen děj. Chlapcovu rodinu ohrožuje nepřítel – šelma. Maminka – sova sedí na hnízdě a zahřívá vajíčka, (David velmi touží po sestřičce), tatínek sleduje vzniklou situaci a je připraven pomoci svému synovi, který letí bojovat s vetřelcem.

Přesto, že v rodině rozhoduje dědeček a babička, chlapec je do své kresby nezahrnul.

7.3.9 Úplná rodina

Erika se svými rodiči a mladší sestrou žije v malé vesnici . Každý den dojíždí do školy autobusem a zodpovědně se stará o svoji mladší sestru , kterou vodí do školky.

Tatínek je v okolí známý jako odborník ve výrobě nábytku.

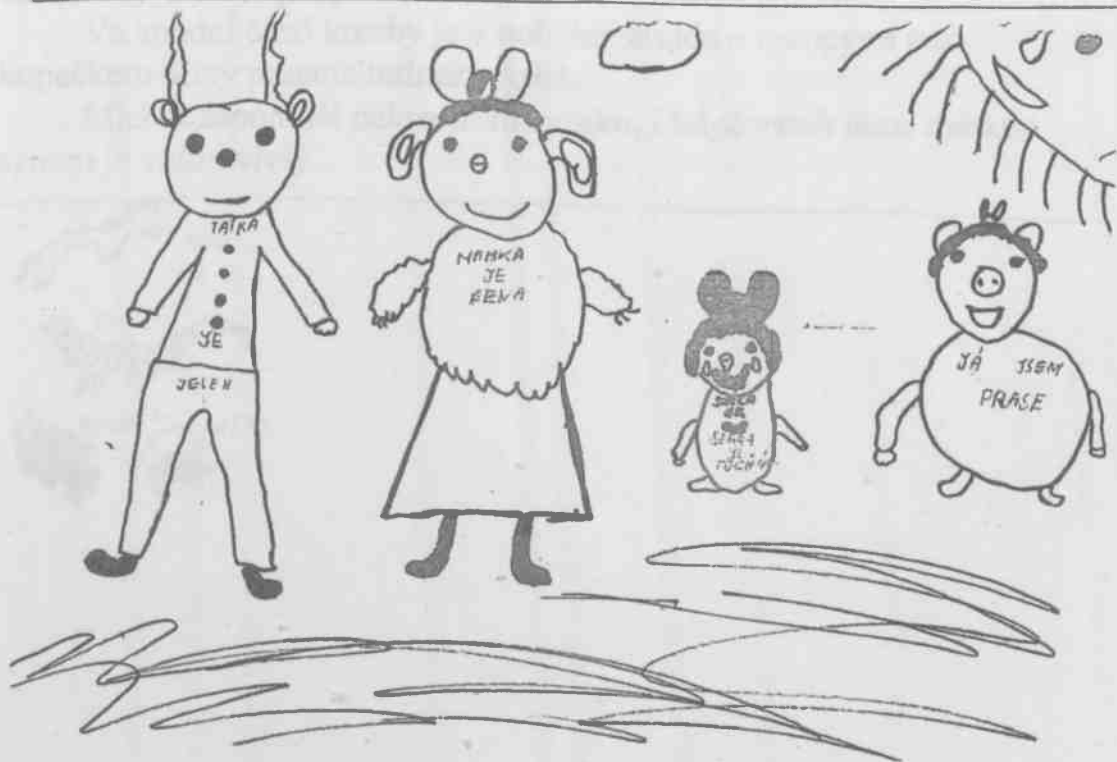
Maminka pracuje v družstvu, jejím velkým přáním je , aby Erika dosáhla vysokoškolského vzdělání a tomuto svému cíli vede i svoji dceru. Dívka často ve škole potlačuje slzy , má strach , že nebude v činnostech nejlepší. Hlasitě komentuje svoji neschopnost. Má velký strach ze školního neúspěchu.

Mezi dětmi je Erika oblíbená , ráda se zapojuje zvláště do dívčích her. Často si autoritu mezi spolužáky sjednává hlasitým napomenutím.

Kresba rodiny:

Na obrázku je moudrý a chápající jelen – tatínek. Maminka – fena řídí pevnou rukou celou rodinu. Mladší sestra Simona je příjemný, neobratný tučňák.

Erika se nakreslila jako prase. Což vystihuje fakt, že si dívka nevěří a podceňuje se.

7.3.10 Rodina s mentálně hadicapovaným sourozencem

Tatínek Michala jezdí s velkým nákladním autem , je vždy usměvavý a příjemný. Chlapec svého otce obdivuje a rád o něm mluví.

Maminka se stará o sedmnáctiletého syna, který je mentálně retardovaný s úplným omezením pohybu. Zůstává celé dny upoutaný na lůžku v pokoji, kam si za ním jeho mladší bratr chodí hrát. V ranním kruhu Michal velmi hezky mluví o svém postiženém bratrovi , zvědavým spolužákům s klidem vysvětluje různé vztahy.

Chlapec je kamarádský, dobrosrdečný , pravdomluvný. Mezi dětmi je velmi oblíbený , nezkazí žádnou hru. Umí dětem pomáhat .

Svým vyrovnaným postojem k reálnému životu učí své spolužáky toleranci , porozumění a lásce ke všem lidem bez rozdílu.

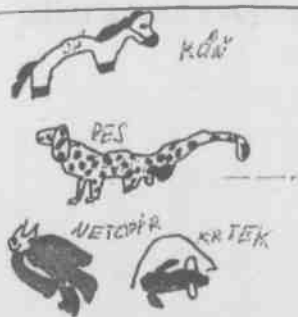
Kresba rodiny:

Jako jediný z 22 žáků nakreslil Michal svoji rodinu do levého rohu archu. Také rozměry zvířátek jsou velmi malé.

Na vrcholu seskupení zvířátek je Michal jako kuň, pod ním se pohybuje pes – bratr, který je velmi pečlivě vyzdobený, čímž chlapec vyjádřil svoji lásku . Zajímavé jsou zkrácené zadní běhy psa . Nevědomě tak žák vyjádřil nepohyblivost tohoto člověka.

Ve spodní části kresby je v pohybu strejda – netopýr a pod kopečkem hlíny pracuje tatínek - krtek.

Michal zapomněl nakreslit maminku, i když vztah mezi matkou synem je velmi vřelý.

8 ROLE ŽÁKA

8.1 Role žáka a její spojitost s přezdívkou

Cíle:

1. Odhalit motivy chování dětí.
2. Pomoc při rozvoji osobnosti žáka v interakci se spolužáky.
3. Vyvážit harmonické skupinové vztahy.

Domnívám se, že charakterizovat žáky z různých pozic je velmi významné a pro moji práci s dětmi podnětné.

Po uvážení jsem zvolila jako zajímavý zdroj pro charakteristiku žáků jejich přezdívky, které jsem zaznamenala ke konci druhého ročníku. Zaujaly mě svojí bezprostřední reakcí na vlastnosti a chování jednotlivých žáků a také svojí nápaditostí a poetičností.

8.1.1 LIDUŠKA - LIDL

a) Jazykové vysvětlení přezdívky:

Ve slovech LIDL a LIDUŠKA je společný kořen slova „LID“. Jsem přesvědčená, že při vzniku přezdívky sehrála roli i současná reklama řetězce obchodních domů.

b) Charakteristika žákyně:

Dívka má sklon posuzovat řešené problémy vážně. Zaujímá zodpovědnější postoje než její spolužáci. Tyto postoje vyplývají z rodinného prostředí, kde jsou dva starší sourozenci a též uplatňovaná náboženská výchova podle teologie církve husitské. Liduška dovede taktně upozornit své spolužáky na nevhodné chování. Její postoje jsou přijímány ostatními dětmi příznivě. Domnívám se, že z dívky roste jedna z budoucích autorit třídy.

8.1.2 ALEŠ - ALÍK

a) Jazykové vysvětlení přezdívky:

Alík je v Česku velmi rozšířené vlastní jméno psa. Obě slova ALEŠ i ALÍK mají stejné první dvě hlásky, jde o slova se stejným počtem samohlásek a souhlásek.

Grafická stránka slov je totožná: OXOX = OXOX.

b) Charakteristika žáka:

Aleš je dobrý chlapec, handicapovaný svými brýlemi, které mu při mnohých klukovských hrách překážejí.

Během druhého ročníku se změnil ze zakřiknutého, plachého žáka v človička, který se snaží svými vědomostmi a úvahami z oblasti přírodovědy upoutat pozornost spolužáků a získat si jejich uznání. Čte především encyklopedie zaměřené na přírodu. Kolektiv třídy ho uznává zejména v hodinách prvouky, kde rád popisuje situace, které odporoval mezi zvířaty nebo načetl v knihách.

V poslední době sdílí svůj dětský pokoj s kočkou a jejím kotětem, které bedlivě zkoumá.

V těchto zájmech je podporován rodiči i třídní učitelkou.

Přezdívku „Alík“ získal pro svoji lásku ke všemu živému. Z chlapce roste vyhraněná osobnost, citlivá ke svému okolí.

8.1.3 LUKÁŠ - TUKAN

a) Jazykové vysvětlení přezdívky:

Tukan je vlastní jméno ptáka pocházejícího ze Střední a Jižní Ameriky.

Slova mají stejný počet hlásek, jde o slova dvojslabičná.

Grafická stránka slov je totožná: XOXOX = XOXOX.

b) Charakteristika žáka:

Lukáš je v kolektivu třídy oblíbený jak mezi děvčaty, která obdivují jeho blondáté vlasy, tak mezi chlapci, kteří ho uznávají jako nejlepšího sportovce.

Chlapec je velmi bystrý, soutěživý, rád vede děti při skupinové práci, kde se uplatní jeho všestranné schopnosti.

I když je dětmi uznávaný jako velmi dobrý kamarád, nemá vedoucí úlohu ve třídě.

Přezdívku dostal Lukáš v souvislosti s barevností a krásou tohoto exotického ptáka.

8.1.4 MICHAL - MÍŠAN

a) Jazykové vysvětlení přezdívky:

Jde o jméno plyšové hračky, kterou vlastní téměř většina dětí.

Obě slova jsou dvojslabičná a mají stejný počet hlásek (5), první hláska se u obou slov shoduje . Také počet samohlásek (2) a souhlásek (3) je shodný. Grafická stránka slov je totožná : XOXOX = XOXOX .

b) Charakteristika žáka:

Přezdívka „Míšan“ souvisí s kladnými vlastnostmi chlapce. Tak jako plyšová hračka vyvolává při bezprostředním kontaktu pozitivní emoce, tak působí osoba Michala na ostatní děti.

Chlapec je čestný, pravdomluvný, milý, citlivý, hravý, nedělá mezi kamarády žádné rozdíly. Tyto jeho vlastnosti souvisí s rodinným zázemím, kde je spolu s oběma rodiči také těžce mentálně postižený sedmnáctiletý vlastní bratr.

8.1.5 RENATKA – BENATKA

a) Jazykové vysvětlení přezdívky:

V tomto případě jsou slova téměř totožná, až na první souhlásku, která se liší. Jde o slova trojslabičná, se sedmi hláskami. Slova se rýmují. Grafická stránka slov je totožná: XOXOXXO = XOXOXXO.

b) Charakteristika žákyně:

Přezdívka není hanlivá, naopak má vyjádřit kladný vztah spolužáků k drobné, veselé a chytré dívce, ochotné účastnit se zajímavých her. Tato přezdívka také nijak nesouvisí s dívčím příjmením.

8.1.6 ABDEL = ARAB

a) Jazykové vysvětlení přezdívky:

Jde o název příslušníka národa. Slova se shodují pouze v první hlásce.

b) Charakteristika žáka:

Přezdívka souvisí s národní příslušností otce, který je Jordánec.

O přezdívce učitelku informoval chlapec sám. Zpočátku ho zraňovala a chtěl, aby vyučující žáky potrestala. Proto bylo téma přezdívek probíráno v ranním kruhu. Učitelka dětem vysvětlila, že na příslušnost k vlastnímu národu máme být hrdí a třeba i pyšní. Dále zdůraznila, že je jedno, jestli jsme Češi, Arabové, Jordánci nebo Ukrajinci, ale podstatné je, že jsme dobří a čestní lidé.

Danou situaci budeme dál řešit seznamováním se s těmito kulturami, například pomocí pohádek, říkanek a písniček.

Povaha chlapce je konfliktní. Žák nedovede přijmout prohru a reaguje vztekáním a křikem.

Spolužáci tuto přezdívku vytvořili na obranu proti agresivnímu chování chlapce. Šlo jim o to, aby spolužáka zranili, což se jim podařilo.

Chlapec je velmi chytrý a zvědavý, učení ho těší, často je ve školních činnostech první, což dává hlasitě najevo.

8.1.7 LYKEŠ – MIKEŠ

a) Jazykové vysvětlení přezdívky:

Mikeš je vlastní jméno pohádkové bytosti. Obě slova jsou dvojslabičná a rýmují se.

Grafická stránka slov je totožná : XOXOX = XOXOX.

b) Charakteristika žákyně:

Ve třídě převládá počet dívek, které se zájmem čtou a touto cestou se seznámily s pohádkovou postavou kocoura Mikeše. Tu přiřadily k dívčímu příjmení, které daly do mužského rodu. Přezdívka nijak nesouvisí s vlastnostmi polidštěného kocoura Mikeše, šlo o slovní hříčku. Zajímavý je zde mužský rod obou slovních spojení. Pravděpodobně tento fakt souvisí s jejím chováním ve škole i mimo ni. Erika je totiž velmi svérázná a ráda děti napomíná, ale i poučuje jako dospělý člověk. Myslím si, že tím napodobuje svoji matku, která je v rodině zcela dominantní osobou.

8.1.8 KOUDELOVÁ – KOUDELA , ANDREA – ÁJA

a) Jazykové vysvětlení:

Koudela byl v minulosti člověk, který se živil zpracováním koudele. Vznik příjmení souvisí přímo s touto činností.

Ája je holčička z pohádek. Slova se nerýmují, společná je pro ně pouze první samohláska, která se však liší v délce.

b) Charakteristika žákyně:

Dívka získala od svých spolužáků hned dvě přezdívky. První přezdívka souvisí s jejím příjmením a je reakcí na hodiny českého jazyka, kde jsme si ve slovnících vyhledávali původ jednotlivých příjmení a vysvětlovali jsme si ho.

Druhá přezdívka reaguje na vlastnosti žákyně. Andrea je přátelská, všímavá, kamarádská , bystrá. Dovede spolužákům pomoci i poradit. Pro děti je stejně milá jako pohádková bytost.

Druhá přezdívka se dívce líbí.

8.1.9 HORÁKOVÁ – HORALKA – FIDELKA

a) Jazykový význam slov:

I tato žákyně má dvě přezdívky, které na sebe navazují a rýmují se. První přezdívka vychází z příjmení a druhá z přezdívky. Všechny tři slova jsou provázané.

V prvním případě jde o společný kořen slova : „HOR“.

V druhém případě je společná přípona „ LKA“.

Grafická stránka slov: XOXOXOXO – XOXOXXO – XOXOXXO.

b) Charakteristika žákyně:

Lenka je drobná, příjemná dívka, která nerada vystupuje před spolužáky.

Během přestávek komunikuje velmi živě téměř se všemi dětmi i s učitelkou, během vyučovací jednotky odmítá mluvit. Tento problém řešíme písemným projevem, který je velmi dobrý.

Přes rok trvalo, než jsem si získala její sympatie a důvěru.

Žákyně je velmi inteligentní, avšak nemá potřebu své vědomosti a názory prezentovat.

Přezdívka vznikla na základě podobnosti slov Horáková a Horalka, což je dětmi oblíbená tatranka. Toto slovní spojení spolužáky asociovalo ke vzniku následné přezdívky Fidelka, opět související s označením sušenky.

8.1.10 UČITELKA – KYTI MITI KVĚTINKA

Poprvé jsem svoji přezdívku zaslechla od Nikoly při odchodu ze školy.

Nikola: „Kyti miti květinka má hnědé boty, dobře se jí roste.“

učitelka: „To mluvíš o mně?“

Nikola, Monika: „No.“

učitelka: „Jak mi to říkáte?“

děti: „Kyti miti květinka.“

učitelka: „To už jsem někde slyšela, asi v pohádce.“

Děti souhlasily. Přezdívku jsem získala z pohádky, kterou uvádí televizní pořad Kouzelná školka. Jde o květinu, která mluví a je dobrou kamarádkou dvou veselých kluků žaludů. Přezdívku vymyslela děvčata a používají ji o přestávkách, během vyučovacích hodin jsem paní učitelka. Žáci mě přezdívkou nikdy přímo neosloví, užívají třetí osobu jednotného čísla.

8.2 Závěr

Přezdívky ve třídě získala více než polovina dětí spolu s učitelkou, což považuji za pozitivní prvek působící na klima třídy. Žáci vnímají učitelku jako součást svého dětského kolektivu. To, že je přezdívka citově zabarvená, signalizuje pozitivní vztah žáků k třídní učitelce. Z dlouhodobé praxe vím, že se tento vztah může změnit s narůstajícími požadavky na studijní schopnosti žáků.

Zajímavá je také skutečnost, že některé děti mají i dvě přezdívky, které spolu nesouvisí.

U většiny žáků převládá souvislost přezdívky s příjmením nebo křestním jménem, nejde ale o pravidlo.

K zamyšlení je také fakt, že některé výrazné osobnosti ve třídě přezdívku nedostaly, ale i děti neprůbojně zůstávají bez přezdívky.

Z pozorování žáků a rozhovoru s nimi na téma jejich přezdívek vyplývá, že pokud je přezdívka pro dítě přijatelná a vyvolává pozitivní emoce, může příznivě ovlivnit jeho pobyt mezi spolužáky. A naopak, pokud v dítěti přezdívka vzbuzuje nelibost, může mu tento pobyt ve třídě znepříjemnit.

Zda přezdívka souvisí s rolí žáka nelze zatím pevně stanovit. Kolektiv dětí druhého ročníku se teprve vytváří spolu s rolemi, které budou zastávat. Bylo by podnětné se těmito souvislostmi dále zabývat a sledovat je, jistě by mohly kladně zasáhnout do tvorby třídního klimatu.

Důvody, které vedly děti k vzniku přezdívek:

. vlastnosti dítěte, které souvisí s přezdívkou

př. MICHAL – MÍŠAN

ALEŠ – ALÍK

. obranná reakce dětí

př. ABDEL – ARAB

. libozvučnost slov

př. RENATKA – BENATKA

. hra se slovy

př. HORÁKOVÁ – HORALKA

. rým ve slovech

př. LYKEŠ – MIKEŠ

. reakce na reklamu

př. LIDL – LIDUŠKA

. citový vztah

př. UČITELKA – KYTI MITI KVĚTINKA

ZÁVĚR

Diplomová práce je zaměřená na problematiku sociálního klimatu třídy. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou.

V úvodu teoretické části se zabývám charakteristikou žáka mladšího školního věku. V této oblasti jsem svůj zájem soustředila na poznávací procesy a jejich rozvoj, ale i na emoce a tělesný růst dětí.

Podstatná část práce je věnována problematice klimatu třídy. Zajímalo Mě, co klima třídy tvoří, jak na jeho tvorbu působí učitel s žáky, jaké jsou metody zkoumání sociálního klimatu třídy.

Své poznatky jsem také obohatila o informace z oblasti školní třídy.

Nezanedbatelné místo v teoretické části mají i role školáka a jeho žákovské pozice.

Ve zbývajících částech věnuji pozornost rodině, její typologii a postavení jednotlivých členů této sociální skupiny. Za podstatnou považuji roli školáka, která je v mé práci hlouběji propracovaná.

V praktické části jsem v úvodu navrhla postup v působení na sociální klima ve druhé třídě základní školy. Uvádím zde činnosti zaměřené na vytvoření přátelského a pozitivně laděného klimatu ve třídě.

Využívám rituálů spojených s každodenní činností dětí, ale i rituálů, které se pravidelně opakují během měnících se ročních období.

Velký význam přikládám edukaci mimo školu, kterou popisuji v místní sokolovně, v krajské knihovně a na Zbyslavci při týdenním pobytu v Železných horách.

Zabývám se i vzájemnou interakcí mezi rodinou a školou.

V závěru své práce popisuji role žáků druhého ročníku ve spojení se vzniklými přezdívkami a jejich vliv na tvorbu třídního klimatu.

Diplomová práce byla motivována snahou:

- Vytvořit přátelské a pozitivní sociální klima třídy.
- Prohloubit a upevnit vztahy mezi žáky, zejména schopnost spolupracovat a komunikovat.
- Uvědomit si vznikající pozice žáka ve školní třídě.
- Pochopit a využít vliv rodinné výchovy na aktuální klima třídy.

Přes veškeré pozitivní výsledky je nutné si uvědomit, že na sociálním klimatu třídy je potřebné dále uvědoměle spolupracovat s dětmi, učiteli a rodiči.

V souvislosti s problematikou sociálního klimatu třídy bych chtěla dále pokračovat v sebevzdělávání účastí na vzdělávacích seminářích a studiem pramenů a jejich aplikací do praxe.

POUŽITÁ LITERATURA

- Bláha, K., Šebek, M.: Já – tvůj žák, ty – můj učitel, Praha : SPN, 1988. 118s. ISBN neuv.
- Budínská, H.: Hry pro šest smyslů, Praha: Artama, 1994. 50s. ISBN neuv.
- Caseová, C., Dalleyová, T.: Arteterapie s dětmi, Praha: Portál, 1995. 175s. ISBN 80-7178-065-0
- Čáp, J.: Psychologie výchovy a vyučování, Praha: UK, 1993. 409s. ISBN 80-7066-534-3
- Čáp, J., Mareš, J.: Psychologie pro učitele, Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X
- Fontana, D.: Psychologie ve školní praxi, Praha: Portál, 1997. 383s. ISBN 80-7178-063-4
- Hrabal, V.: Sociální psychologie pro učitele, Praha: UK, 2003. 125s. ISBN 80-246-0436-1
- Hrabal, V., Helus, Z.: Sociální psychologie pro učitele – Základní pojmy a pedagogické aplikace, Praha: UK, 1984. 150s. ISBN neuv.
- Kamsová, M.: Jak budovat dobrý vztah, Praha: Portál, 1995. 153s. ISBN 80-7178-032-4
- Kaufmannová – Huberová, G.: Děti potřebují rituály, Praha: Portál, 1998. 94s. ISBN 80-7178-203-3
- Kopřiva, P.: Výchova ke zdraví na základní škole, Praha: Bulletin NZPZ, 1995. 63s. ISBN neuv.
- Kret, E.: Učíme (se) jinak, Praha: Portál, 1995. 132s. ISBN 80-7178-030-8
- Kuric, J.: Ontogenetická psychologie, Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2001. 176s. ISBN 80-214-1844-3
- Langmeier, J.: Vývojová psychologie pro dětské lékaře, Praha: Avicenum, 1991. 276s. ISBN 80-201-0098-7

- Lašek, J.: Sociálně psychologické klima školních tříd a školy, Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. 160s. ISBN 80-7041-088-4
- Machleová, E.: Metodika dramatické výchovy, Ústí nad Orlicí: Artama, 1993. 120s. ISBN neuv.
- Mareš, J., Křivohlavý, J.: Sociální a pedagogická komunikace ve škole, Praha: SPN, 1989. 148s. ISBN 80-04-21854-7
- Martin, M., Waltmanová – Greenwoodová, C.: Jak řešit problémy dětí se školou, Praha: Portál, 1997. 322s. ISBN 80-7178-125-8
- Patersonová, K.: Připravit, pozor, učíme se!, Praha: Portál, 1996. 130s. ISBN neuv.
- Petty, G.: Moderní vyučování, Praha: Portál, 1996. 380s. ISBN 80-7178-070-7
- Průcha, J.: Moderní pedagogika, Praha: Portál, 1997. 495s. ISBN 80-7178-170-3
- Průcha, J.: Pedagogický výzkum, Praha: UK, 1995. 128s. ISBN 80-7184-132-3
- Průcha, J., Walterová, E. a Mareš, J.: Pedagogický slovník, Praha: Portál, 1998. 328s. ISBN 80-7178-252-1
- Střelec, S.: Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I, Brno: Paido, 1998. 189s. ISBN 80-85931-61-3
- Šimanovský, Z., Tichá, A.: Lidové písničky a hry s nimi, Praha: Portál, 1999. 143s. ISBN 80-7178-323-4
- Vágnerová, M.: Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy, Praha: UK, 2001. 302s. ISBN 80-246-0181-8
- Vágnerová, M.: Vývojová psychologie, Praha: Portál, 2000. 522s. ISBN 80-7178-308-0

Vašutová, E.: Kapitoly ze sociální pedagogiky a psychologie, Brno: Paido, 1998. 191s. ISBN 80-85931-58-3

Velebná, E.: Lidové zvyky a obyčeje v křesťanském roce, Úvaly u Prahy: ALBRA, 1996. 45s. ISBN neuv.

Seznam příloh:

- Příloha č. 1: Obsahové bloky komunikační přípravy.
- Příloha č. 2: Zdravé motivující edukační prostředí vhodné pro tvorbu třídního klimatu.
- Příloha č. 3: Pravidla soužití a životních dovedností.
- Příloha č. 4: Fotografie žáků druhého ročníku.

Příloha č. 1: obsahové bloky komunikační přípravy.

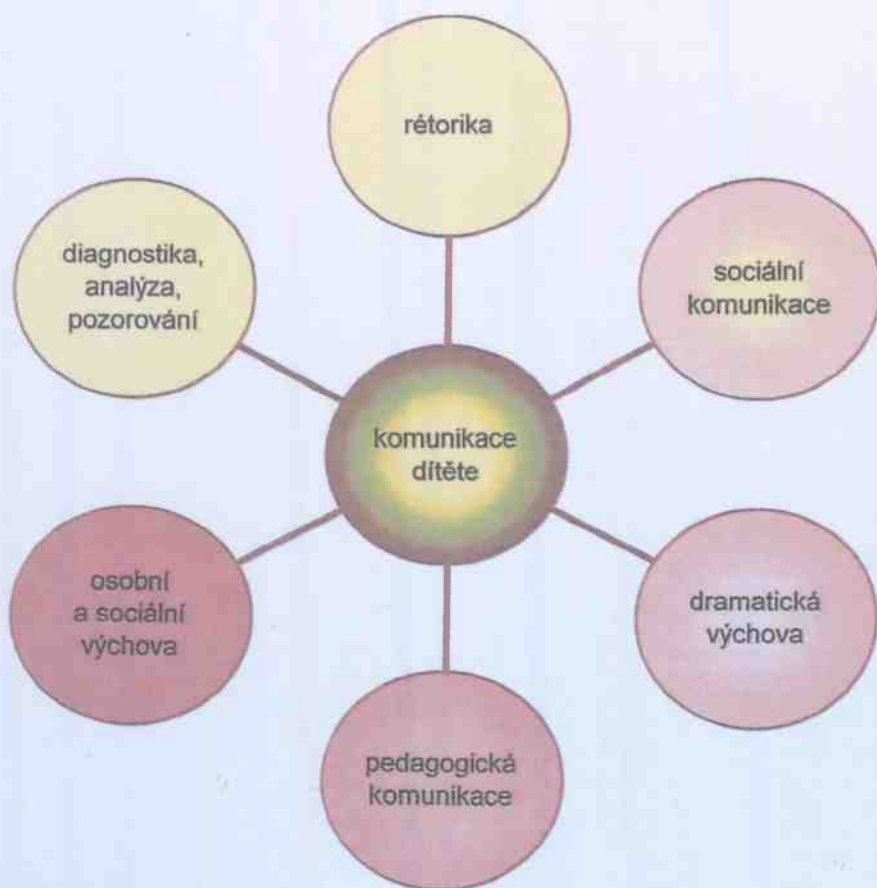
Tabulka obsahových bloků komunikační přípravy.

Obsahové bloky komunikační přípravy.

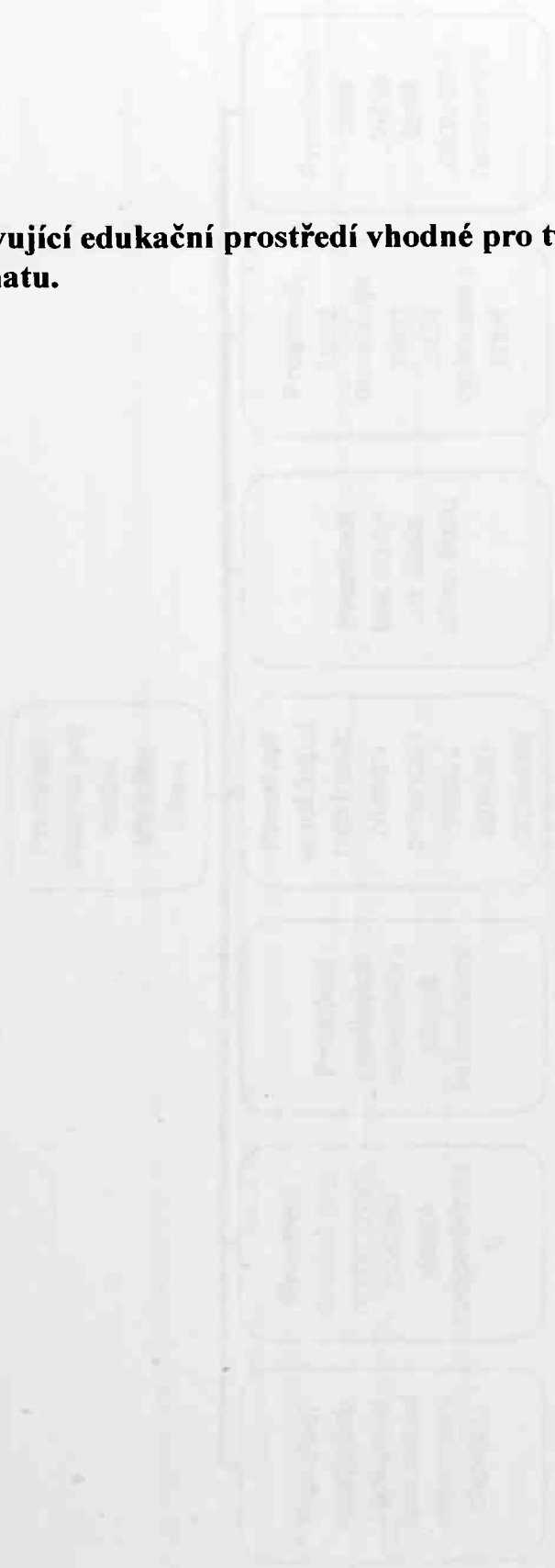
Jedním z hlavních úkolů pro učitele v prvním a druhém ročníku je naučit žáky komunikovat.

Tabulka ukazuje obsahové bloky komunikační přípravy.

Příloha č. 2:

**Zdravé motivující edukační prostředí vhodné pro tvorbu
třídního klimatu.**

**Prostředí
rozvíjející:**
.spolupráci
.komunikaci
.prosociální
chování

**Prostředí
vhodné pro:**
.rozhodování
.posílení
vlastní
zodpovědnos
ti

**Prostředí
posilující:**
.sebedůvěra
.zdravé
sebevědomí

**Prostředí
vhodné pro
tvobu
třídního
klíma**

**Prostředí
umožňující
rozvinout:**

- .vlastní
potenciál
- .vlastní
aktivitu
- .tvořivost

**Prostředí
bez nudy:**

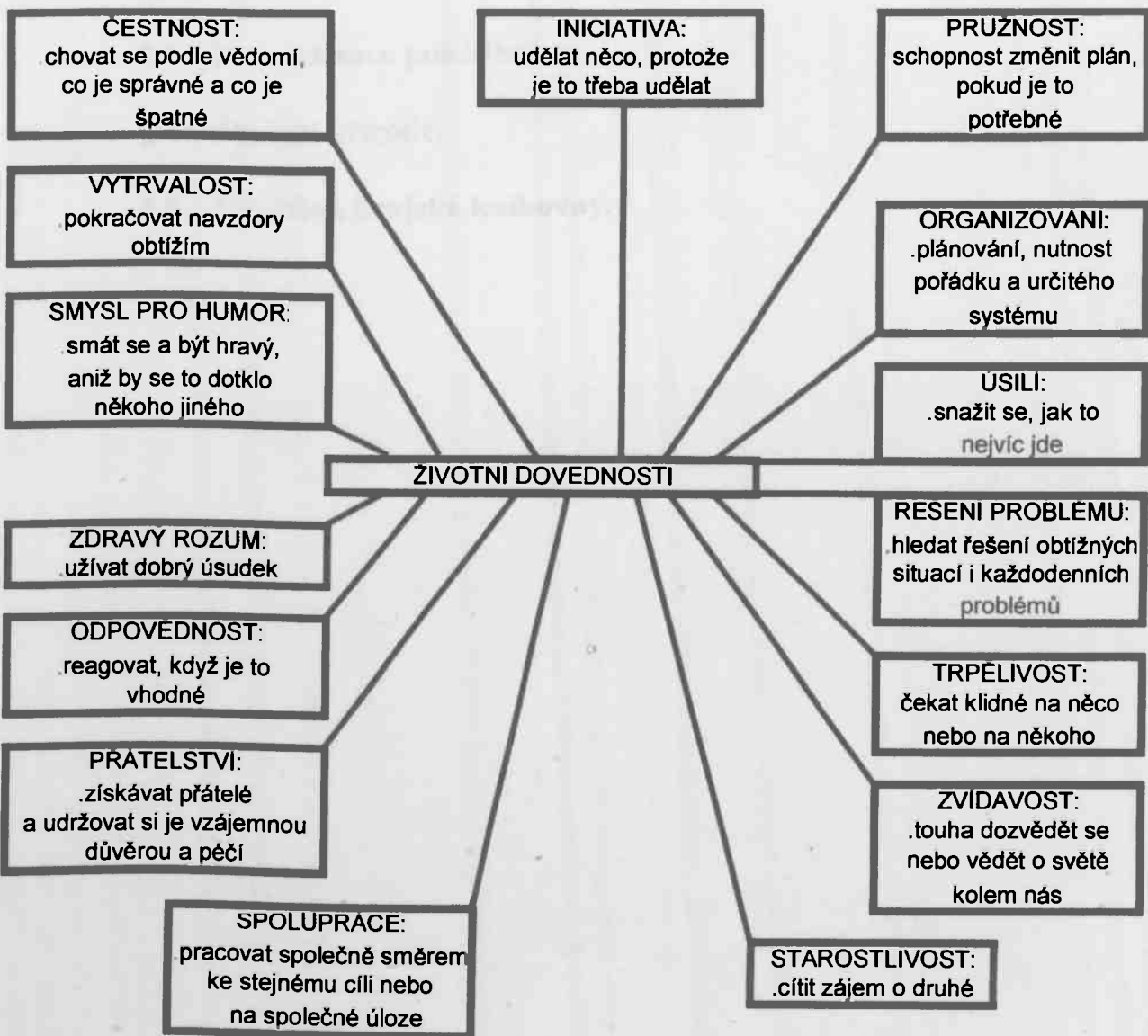
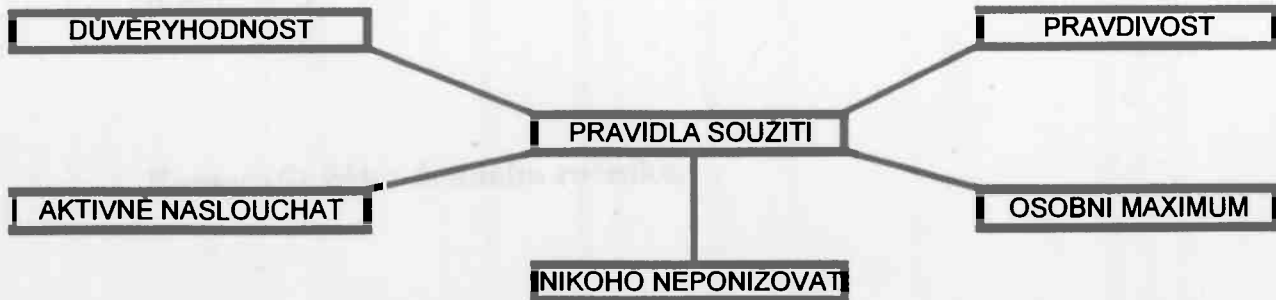
- .ve škole
- .mimo školu

**Prostředí,
které
umožňuje
věci:**

- .zažít
- .vyzkoušet v
praxi

Prostředí:

- .čisté
- .světlé
- .teplé
- .zdravotně
nezávadné

Příloha č. 4:

Fotografie žáků druhého ročníku.

č.1 Třída určená pro ranní kruh.

č.2 Kmenová třída.

č.3 Dramatizace pohádky.

č.4 Škola v přírodě.

č.5 Návštěva krajské knihovny.

Obrázek č.1

Obrázek č.2

Obrázek č. 3

Obrázek č.4

Obrázek č.5

Ústřední knih.Pef UK

2592060432